

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

I den koloniala historiens skugga

Västerländska volontärers upplevelser och reflektioner kring sitt arbete i Tanzania

SQ1562, Vetenskapligt arbete i socialt arbete, 15 hp
Scientific Work in Social Work, 15 higher education credits
Kandidatnivå
Höstterminen 2013
Författare: Nina Altesjö och Maja Svensson
Handledare: Ing-Marie Johansson

Abstract

Titel	I den koloniala historiens skugga: Västerländska volontärers upplevelser och reflektioner kring sitt arbete i Tanzania
Författare	Nina Altesjö och Maja Svensson
Nyckelord	västerländsk volontär, Tanzania, makt, vithet, postkolonialt perspektiv

Uppsatsens syfte är att ur volontärens perspektiv undersöka vad det innebär att arbeta som volontär inom ramen för socialt arbete samt hur volontären problematiserar och reflekterar kring sin egen position som västerländsk volontär i Tanzania. Vi kommer att undersöka detta med utgångspunkt i den postkoloniala teorin. Frågeställningar som vi har besvarat är:

1. Hur reflekterar volontären kring sin insats?
2. Hur diskuterar och problematiserar volontären sin roll som västerlänning?
3. Upplever volontären att det finns förväntningar riktade mot den, och hur reflekterar den i så fall kring detta?

Vi har använt oss av en kvalitativ metod och har utfört enskilda intervjuer med åtta västerländska volontärer i Tanzania. Våra resultat är följande:

Volontärerna hade många tankar kring sina insatser som volontärer. Många ifrågasatte i fall den hjälp som de försökte ge faktiskt hjälpte. Bland annat sa de att hjälpen behövs på en strukturell nivå och att västerländska volontärer ibland bara fungerar som en tillfällig lösning på ett kvarstående problem. Det talades även om de drivkrafter som ligger till grund för volontärarbetet. Flera menade att det är själviskt att arbeta som volontär då det är man själv som får ut mest av det, medan andra menade att det är något man gör för andras skull.

Volontärerna upplevde att de fick oförtjänt mycket respekt av lokalbefolkningen och att denna respekt är knuten till deras vithet. De är ifrågasättande och kritiska till att införa för mycket västerländska metoder eller tankesätt i Tanzania, och menar att det västerländska sättet inte behöver vara det bästa, vilket de tror är en vanlig uppfattning i Väst. Många av informanterna pratar om hur de vill undvika att reproducera makthierarkier baserade på stereotypa bilder av västerlänningar och tanzanier.

De upplevde att det fanns höga förväntningar riktade mot dem och att dessa ofta var kopplade till deras vithet. Volontärerna kände att de ofta inte kunde leva upp till förväntningarna.

Slutligen har vi sett en ambivalens hos volontärerna som brottas med att vara självisk och solidarisk och att behöva representera Västerlandet i ett land som är präglad av den koloniala historien.

Tack!

Vi vill först och främst tacka våra informanter, för er tid, era berättelser och mycket givande diskussioner och tankar. Vi vill även tacka vår handledare Ing-Marie Johansson, för ditt engagemang, oändliga antal handledningstimmar och ständiga motivation och inspiration till att göra vår undersökning mer intressant. Vi vill också rikta ett tack till Josephine Sundqvist, för din ovärderliga praktiska hjälp och gästvänlighet på plats i Tanzania. Sist men inte minst vill vi tacka våra vänner och familjer som har inspirerat, stöttat och hjälpt oss i vått och torrt.

*Nina Altesjö och Maja Svensson
Göteborg 2013*

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	1
1.1 Problemformulering	2
1.2 Syfte och frågeställning.....	2
1.3 Begreppsdefinitioner	2
1.3.1 Socialt arbete	2
1.3.2 Volontär/Volontärarbete.....	3
1.3.3 Västerländsk	3
2. Bakgrund	3
2.1 Tanzania - ett land i Östafrika	3
2.2 Tanzanias koloniala historia	4
2.3 Internationellt volontärarbete	4
3. Tidigare forskning	5
3.1 Litteratursökning	5
3.2 Forskning om drivkrafter hos volontärer.....	5
3.3 Forskning om mottagarnas och lokalbefolkningens upplevelser.....	6
3.4 Forskning om biståndsarbetare och deras relation till den tanzaniska lokalbefolkningen	7
4. Teori	8
4.1 Vad är ett västerländskt perspektiv?.....	8
4.2 Postkolonialt perspektiv	8
4.2.1 Västerländsk överordning.....	9
4.2.2 Vi och de Andra: andrafiering och exotisering	9
4.2.3 “The West and the Rest”	9
4.2.4 Makt och kunskap	10
4.3 Drivkrafter.....	11
4.3.1. Inre och yttre drivkrafter	11
4.3.2 Solidaritet som drivkraft.....	12
5. Metod	12
5.1 Förförståelse	12
5.1.1 Kontroll över sina värderingar.....	13
5.2 Abduktiv ansats	13
5.3 Kvalitativ forskningsmetod	13
5.4 Intervjuer som datainsamlingsmetod.....	13

5.5 Tillvägagångssätt och urval.....	14
5.5.1 Transkribering	14
5.6 Våra informanter	15
5.7 Val av analysmetod	16
5.8 Validitet och reliabilitet.....	16
5.9 Etiska överväganden.....	17
6. Resultat och Analys.....	18
6.1 Att hjälpa eller stjälpa.....	18
6.1.1 Definition av volontärarbete.....	18
6.1.2 Hjälper hjälpen?	19
6.1.3 Det optimala volontärarbetet	20
6.1.4 Kritik mot egna föreställningar	22
6.1.5 Dialog och pastoralmakt.....	23
6.2 “Det osar lite moder Theresa”	24
6.3 Upplevda förväntningar.....	28
6.4 Att vara “mzungo” i Tanzania.....	31
6.4.1 Respekt på grund av hudfärg	31
6.4.2 Upplevelsen av att mötas med skepticism.....	32
6.4.3 Är väst bäst?	32
7. Sammanfattning och diskussion	35
8. Förslag till vidare forskning	37
9. Referenser.....	37
Bilaga 1: Intervjuguide.....	41
Bilaga 2: Informations- och samtyckesblankett	43
Bilaga 3: PM.....	44
Bilaga 4: Exempel på meningskoncentrering.....	45

1. Inledning

Volontärarbete är ett slags socialt arbete. På socionomutbildningen talar man ofta om de maktrelationer som finns inom socialt arbete, framför allt den mellan socialarbetare och klient som ofta präglas av en ojämlig maktordning då klienten kan stå i beroendeställning till socialarbetaren. I denna uppsats frågar vi oss hur denna maktrelation kan se ut om man som västerlänning arbetar som volontär i ett land i Afrika, ett land som dessutom har en kolonial historia. Vilka maktrelationer skapas i denna kontext mellan volontären, det vill säga "hjälparen", och lokalbefolkningen som den hjälper? Hur kan man förstå den makt som finns i mötet mellan volontären och "hjälpomottagaren" utifrån den koloniala historien?

Vårt ursprungliga syfte med resan till Tanzania var att besöka en organisation som arbetar med utsatta ungdomar. Vi hade en tanke om att göra intervjuer med ungdomarna och samtidigt arbeta som volontärer i organisationen. Detta visade sig dock vara mer komplicerat än vi hade tänkt oss. Organisationen och vi verkade ha olika uppfattningar om vad volontärarbetet skulle innebära och vi upplevde att det ställdes stora krav på oss att bidra med något utöver några veckors arbete. Det var då vi började inse att vi inte skulle kunna hjälpa till på det sätt som vi från början hade tänkt oss. Vi började fundera över denna upplevelse, att vi inte "räckte till" eller "dög" som volontärer. Varför ville de inte ta emot oss? Ville de inte ha vår hjälp? Behövde de inte vår hjälp? Vår upplevelse var att verkligheten krockade med våra förväntningar om vad volontärarbetet skulle innebära. Denna "konflikt" upplever vi är viktig att undersöka. Finns det mer än en bild av volontärarbete?

Tanzania är ett land som under många år varit koloniserat av europeiska länder och som än idag, trots självständighet sedan nästan femtio år, tar emot mycket hjälp i form av bistånd, bland annat från europeiska länder. Hur påverkar detta landets relation till västerländska volontärer? Hur kan man förstå vår egen upplevelse av att inte "accepteras" utifrån den koloniala historien och dess fortsatta påverkan på landet? Dessa tankar gjorde att vi började fundera över volontärarbete som fenomen. Det dök upp många frågor och vi bestämde oss för att ändra inriktning på vår uppsats. I stället för att själva arbeta som volontärer i Tanzania valde vi att fokusera på volontärarbetet i sig och undersöka volontärarbete ur västerländska volontärers perspektiv.

Anledningarna till att vi valde att resa till just Tanzania är många. Organisationen som vi från början hade som avsikt att besöka fanns där, och vi hade en del kännedom om landet från vänner och bekanta som varit där. Sverige har sedan länge haft ett biståndssamarbete med Tanzania och Tanzania tar numera även emot många volontärer, vilket gjorde att landet passade bra för vår undersökning. Tanzania har i flera decennier tagit emot bistånd och lån från andra länder i världen men är trots detta fortfarande ett av världens fattigaste länder, vilket är ytterligare en anledning till att vi valde att resa till just Tanzania. Vi fann det intressant att undersöka hur det är att arbeta som volontär i ett av världens fattigaste länder, och hur det är att arbeta som volontär i ett land där man är van vid att ta emot "hjälp".

1.1 Problemformulering

Volontärarbete är inte lätt att definiera och avgränsa, och har förmodligen en längre historia än vi först kanske tänker oss. Vad bottnar volontärarbete i, är det en kristen tanke eller är det ett relativt nytt fenomen där västerländska ungdomar åker på äventyrsresor? Man kan också fundera över hur volontärarbete kan förstås, antingen som ren medmänsklighet eller en altruistisk tanke hos individen. Det kan även tänkas vara ett sätt att skapa fördelar för sig själv. Innan vi började skriva den här uppsatsen hade vi många tankar och åsikter om volontärarbete. När vi letade efter information om ämnet fann vi att volontärarbete framställs och diskuteras på vitt skilda sätt i debatten som varit de senaste åren. På Volontärresor AB's hemsida kan man läsa uppmanande rubriker som "På barnhemmet i Ghana kan du verkligen göra skillnad! Ta steget och åk som volontär!" (Volontärresor AB 2013) medan kritik mot volontärresor visas i artiklar som "Att krama barn en månad gör ingen skillnad - kritik mot volontärresor" (Kyrkans Tidning 2011) där forskaren Maria Eriksson Baaz och Emma Höjer, företrädare för Volontärresor AB, ger sina olika åsikter kring internationellt volontärarbete. Fenomenet volontärarbete är således föremål för många starka åsikter och det finns även forskning som är mycket kritisk till volontärarbete, vilket bidrog till att väcka vår nyfikenhet. Det finns mycket man skulle kunna undersöka inom ämnet volontärarbete, exempelvis huruvida det gör någon faktisk nytta, vem som tjänar på det, hur volontärarbete framställs och vilka konsekvenserna blir för mottagarna. Vi har dock valt att fokusera på volontärens egna upplevelser av volontärarbete. Att undersöka volontärens eget perspektiv på fenomenet kan skapa förståelse för hur det är att arbeta som västerländsk volontär. Det kan samtidigt bidra till att skapa diskussioner och fler perspektiv på volontärarbete. Vi har valt att fokusera enbart på det volontärarbete som utförs inom det vi förstår som socialt arbete, eftersom det är relevant för vår utbildning. Vi lägger ingen vikt vid hur volontärarbetet har organiserats, utan fokuserar på volontärens upplevelser. Vi menar att det är viktigt att undersöka detta volontärarbete eftersom det är en form av socialt arbete som bör uppmärksammas och diskuteras, på samma sätt som annat socialt arbete.

1.2 Syfte och frågeställning

Syftet med undersökningen är att ur volontärens perspektiv undersöka vad det innebär att arbeta som volontär inom ramen för socialt arbete samt hur volontären problematiserar och reflekterar kring sin egen position som västerländsk volontär i Tanzania. Vi kommer att undersöka detta med utgångspunkt i den postkoloniala teorin.

1. Hur reflekterar volontären kring sin insats?
2. Hur diskuterar och problematiserar volontären sin roll som västerlänning?
3. Upplever volontären att det finns förväntningar riktade mot den, och hur reflekterar den i så fall kring detta?

1.3 Begreppsdefinitioner

1.3.1 Socialt arbete

När vi använder oss av begreppet "socialt arbete" menar vi arbete som utförs på individ- och samhällsnivå, som syftar till positiv social förändring och gynnar individens levnadsförhållanden. Vår definition bygger på International Association of Schools of Social Work's senaste definition. De skriver bland annat: "The social work profession promotes social change, problem solving in human relationships and the empowerment and liberation of

people to enhance well-being. [...] social work intervenes at the point where people interact with their environments. [...] Social work addresses the barriers, inequities and injustices that exist in society.” (International Association of Schools of Social Work, 2001). Meeuwisse och Swärd (2006a, s. 27) menar att socialt arbete är “en global verksamhet som samtidigt är präglad av olika historiska och kulturella villkor i olika länder”. De skriver även att socialt arbete är ett människobehandlande yrke med en kommunikativ praktik där klienterna kan vara såväl individer och intressegrupper som formella organisationer och staten (Meeuwisse & Swärd 2006b).

1.3.2 Volontär/Volontärbete

Enligt Nationalencyklopedin (2013a) är en volontär en ”person som för utbildning eller ideella ändamål arbetar mot låg eller ingen lön”. I vår uppsats fokuserar vi på internationella volontärer, det vill säga de som reser utomlands för att arbeta som volontärer. Volontärbete kan organiseras på en mängd olika sätt, detta är dock inget som vi fokuserar på i uppsatsen. Längden på volontärbetet kan variera beroende på vilken organisation man åker med, den vanligaste längden är enligt Sida (2013) mellan en och sex månader. Gällande kostnader för resa, kost och logi varierar även detta beroende på vilken organisation man åker med, vissa organisationer står för alla kostnader medan vissa organisationer inte står för någon kostnad alls.

1.3.3 Västerländsk

I uppsatsen använder vi oss av begreppet västerländsk i olika sammanhang. För det första benämner vi våra informanter som västerländska volontärer. Med detta menar vi att de är personer som har sin hemvist i västerländska länder, i det man kan kalla för Västerlandet, vilket är en benämning på Europa och det västra halvklotet (Nationalencyklopedin 2013b). Vi kommer i vissa fall använda oss av begreppet vit i stället för västerländsk, då med samma betydelse som västerländsk. Detta beror på vårt urval av informanter, se kapitel 5.6. För det andra använder vi oss av ett västerländskt perspektiv i uppsatsen. Med detta menar vi att vi som svenska studenter är en del av Västerlandet och att vårt perspektiv således oundvikligen är västerländskt. För vidare teoretisk förklaring om det västerländska perspektivet, se kapitel 4.1.

2. Bakgrund

2.1 Tanzania - ett land i Östafrika

Tanzania är ett land som ligger i Östafrika, söder om Sahara, och gränsar i norr till Kenya, i söder till Moçambique, i sydväst till Malawi och Zambia, i väster till Kongo (Kinshasa), Burundi och Rwanda och i nordväst till Uganda. Tanzania består av fastlandet och ögruppen Zanzibar. Huvudstaden heter Dodoma, medan Dar es-Salaam är landets kommersiella centrum där de flesta regeringsinstitutioner ligger (Nationalencyklopedin 2013c). En viktig och historisk stad är Bagamoyo varifrån man på 1800-talet skeppade slavar till slavmarknaden på Zanzibar (Wikipedia 2013). Tanzanias befolkning är 47,6 miljoner (2012) och var femte invånare lever i fattigdom, under 2 USD/dag. Landet har ett av världens lägsta BNP per capita och den förväntade medellivslängden (2011) är 56 år för män och 57 år för kvinnor (Nationalencyklopedin 2013c).

2.2 Tanzanias koloniala historia

Vår undersökning handlar om västerländska volontärer som arbetar i Tanzania, ett land som varit koloniserat av européer. För att förstå det sammanhang som vår undersökning utspelar sig i behöver vi känna till Tanzanias koloniala historia, vilket även är viktigt för det postkoloniala perspektivet.

Européernas första intåg i Östafrika skedde då portugiserna erövrade de stora handelsstäderna i början av 1500-talet. De fick dock snart konkurrens från det arabiska handelsriket Oman som tog över. Under slutet av 1700-talet och början av 1800-talet var ön Zanzibar en viktig knutpunkt för handel med slavar, kryddor, koppar och elfenben. Handeln spred islam och det afroarabiska språket swahili över Östafrika (Parker & Rathbone 2007). Slavhandeln i Östafrika, som främst transporterade slavar till Nordafrika, Mellanöstern och Asien, drevs till stor del av araber. Den sägs ha funnits så långt tillbaka i tiden som på 800-talet och beräknas ha omfattat 14 miljoner människor. I Östafrika var slavhandeln fortsatt stor även under 1800-talet, trots att stormakter som England och USA förbjöd slavhandel år 1807 respektive år 1808 (Hillbom & Green 2010). Man räknar med att omkring 600 000 slavar såldes i Zanzibar Town mellan åren 1830 och 1873 (Stamm 1998). På 1830-talet slöt Storbritannien, Frankrike och USA handelsfördrag med Zanzibar och snart kom även missionärer och upptäcktsresande. Tyskland var dock det land som ockuperade Tanganyika, det som idag är Tanzanias fastland, när Afrika ”delades upp” under Berlinkonferensen 1884-1885. Tanganyika blev tyskt protektorat under namnet Tyska Östafrika (Vilby 2007). I samband med koloniseringen kom slutet på den östafrikanska slavhandeln. Trots detta fortsatte slavarbetskraften att existera inom den afrikanska kontinenten, bland annat inom produktion för europeisk export, ”på så vis understödde de europeiska länderna indirekt det afrikanska slaveriet” (Hillbom & Green 2010, s. 80). Efter att Tyskland besegrats i första världskriget blev Tanganyika 1922 brittiskt mandatområde. 1954 grundades Tanganyika African National Union (TANU) med läraren Julius Nyerere som ledare. Nyerere blev Tanganyikas förste premiärminister när landet blev självständigt 1961. Året därpå blev Tanganyika republik och Nyerere valdes till president. Zanzibar blev självständigt 1963 och 1964 enades Tanganyika och Zanzibar under Förenade Republiken Tanzania (Nationalencyklopedin 2013d; Vilby 2007).

2.3 Internationellt volontärarbete

Hur länge volontärarbete har existerat i världen är svårt att säga. Volontärarbetets historia skiljer sig åt mellan länder, i vissa har det funnits länge medan det i andra länder kanske ännu inte finns (Europeiska Ungdomsportalen 2013). Idag har volontärer inte samma roll inom biståndsarbete som de tidigare har haft, bistånd handlar idag mer om samverkan och påverkan på en politisk nivå. Idag finns det få biståndsorganisationer som driver volontärverksamheter utan detta har till stor del flyttats över till resemaknaden där många företag organiserar resor för volontärer, vilket brukar kallas för volontärturism (Sida 2011). Volontärturism kombinerar resor med frivilligt arbete och lockar individer som söker en upplevelse. På senare år har det skett en snabb ökning av antalet personer som deltar i kortsiktiga, organiserade volontärprogram. Den ökande efterfrågan på att arbeta som volontär har lett till att det nu finns ett stort utbud av alternativ beroende på volontärens önskemål om aktivitet, plats och varaktighet. Volontärturismorganisationer uppmuntrar till att arbeta som volontär i ett annat land då man får personlig utveckling, större förståelse för ”den andra” kulturen, förbättra interkulturell förståelse och minska de sociala och kulturella gränserna så att både samhället och individen kan vinna på erfarenheten (Hall & Raymond 2008).

3. Tidigare forskning

I detta avsnitt kommer vi att redogöra för tidigare forskning i form av artiklar. Den mesta forskningen om volontärarbete verkar handla om volontärturism (se kapitel 2.3) vilket i sig inte är vårt forskningsområde. Vi upplever dock att artiklarna är relevanta eftersom vi fokuserar på volontärens upplevelse av att arbeta som volontär och inte på hur volontärarbetet i sig är organiserat. För att få en djupare förståelse för fenomenet volontärarbete har vi valt att ha med tidigare forskning som handlar om både volontärens och mottagarens upplevelser. I de artiklar som vi redogör för nedan finns olika synsätt och utgångspunkter i förhållande till ämnet, det finns artiklar som fokuserar på det koloniala arvet och det finns artiklar som mer betonar lokalbefolkningens handlingsutrymme.

3.1 Litteratursökning

För att hitta information och tidigare forskning om vårt ämne har vi använt oss av följande sökmotorer och databaser: Google, Google Scholar, LIBRIS (Gemensam katalog för bibliotek vid de svenska universiteten och högskolorna), GUNDA (Göteborgs Universitetsbiblioteks katalog), SUMMON (söktjänst vid Göteborgs universitetsbibliotek), Social Services Abstract, Social Sciences Citation Index.

För att hitta tidigare forskning om vårt ämne har vi använt oss av sökord som: international volunteer, social work, volunteer tourism, international aid work, internationellt volontärarbete, socialt arbete, volontärturism, Tanzania, Africa. Vi har även tittat på referenslistor till de artiklar vi har läst för att se vilken typ av litteratur de har använt. Då vi har sett någonting som har varit intressant har vi letat upp och läst den källan.

För att hitta information kring de teorier som vi har använt oss av i analysen har vi använt samma databaser som ovan men i stället använt sökord som: postkolonial teori, andrafiering, exotisering, makt, pastoralmakt, vithet, västerländsk.

För att utöka eller avgränsa våra sökningar har vi använt oss av trunkering, det vill säga en asterisk (*) i slutet av sökordet, samt AND/OR för att avgränsa respektive bredda sökningen.

3.2 Forskning om drivkrafter hos volontärer

Det finns mycket forskning som undersöker och diskuterar vad det är som driver och motiverar människor att arbeta som volontärer. Enligt Söderman och Snead (2008) kan det vara en känsla av att göra något konstruktivt, att man lär sig och skaffar sig erfarenheter för livet, men det kan även vara en mer altruistisk aspekt där volontären vill göra något för någon annan. Sin (2009) har undersökt anledningar till att människor väljer att arbeta som volontärer och har i sin studie intervjuat elva volontärer i Sydafrika. De anledningar som volontärerna angett är att få möjlighet att besöka exotiska platser, att utmana sig själv, att utvecklas gällande värderingar och social medvetenhet samt att få möjligheten att uppleva det ”riktiga” Afrika. Att hjälpa lokalbefolkningen, den altruistiska aspekten av volontärarbete, nämns också men prioriteras ofta bort av volontärerna. Författaren menar att volontärarbete inte fungerar stärkande för lokalbefolkningen och kommer fram till att volontärarbete behöver vara politiskt organiserat och att volontärer behöver ha en medvetenhet om de ojämlika maktförhållanden som kan uppstå. Wearing (2001) sammanfattar de många forskningsresultat som finns angående vilka faktorer som motiverar människor till att arbeta som volontärer. Han skriver

att volontärer motiveras av ett flertal faktorer och nämner "feelings of accomplishment", "being useful", "being needed", "altruism" och "personal satisfaction" som de viktigaste.

Tomazos och Butler (2010) tycker sig inte se den altruistiska aspekten utan menar att volontären drivs av mer egoistiska skäl. Empirin i denna studie samlades in genom intervjuer med volontärer på ett barnhem i Mexiko. Författarna har en hypotes om att det finns paralleller mellan volontärarbete och att vara en hjälte, vilket de jämför med Campbells "Hero's Journey" och medeltida klassiska sagor. Författarna menar att volontärerna drivs av viljan att vara så kallade hjältar. I de medeltida sagorna beskrivs en hjälte som en modig person som vågade åka ut på äventyr. Den primitiva människan hade ingen längtan eller möjlighet att åka utanför sitt lokala område. Att åka iväg på äventyr var något privilegierat som krävde stort mod och man såg upp till hjälten (vilket jämförs med volontären). Hjälten kom tillbaka med nya erfarenheter, lärdom och beundrades av vänner och bekanta. Även i den moderna världen är man en hjälte om man är modig och har offrat något, då borde man bli uppmärksammas och tilldelad en medalj eller trofé. Volontärturismorganisationer har snappat upp hjältekonceptet och använder sig utav detta när de gör reklam för sina volontärresor. Man lovar människor att allt i deras liv kommer att förändras, oavsett om de är medvetna om detta eller inte, Freud skrev "...in our dreams we are all heroes" (Tomazos & Butler 2010 s. 365). Studiens resultat visar att volontärernas drivkrafter i det frivilliga arbetet liknar de egenskaper och drivkrafter som hjältar beskrivs ha.

3.3 Forskning om mottagarnas och lokalbefolkningens upplevelser

Sin (2010) har skrivit om lokalbefolkningens upplevelser av volontärarbete och intervjuat lokalbefolkning, NGO's (non-governmental organizations) och missionärer i Kambodja som har tagit emot volontärer. En av slutsatserna är att volontärarbete reproducerar makthierarkier och att volontärer försöker ändra på lokalsamhället i stället för att lära sig och anpassa sig. En annan slutsats är att vissa av informanterna upplever att volontärerna bidragit med både kunskap och praktisk hjälp.

Perold et al. (2012) har intervjuat företrädare för organisationer i Tanzania och Moçambique som tar emot internationella volontärer. Studien bidrar med "a critical voice from the South" (Perold et al. 2012, s. 181) och lyfter frågor som mottagarorganisationerna upplever är viktiga för att internationellt volontärarbete ska vara effektivt. Författarna undersöker dels de utmaningar som organisationerna möter när de tar emot volontärer, och dels på vilket sätt volontärerna är till nytta för organisationerna och hjälper dem att utvecklas. Studien visar att organisationerna ser många fördelar med att ta emot internationella volontärer, men att det även finns utmaningar som behöver hanteras för att volontärarbetet ska vara till nytta för organisationen. Bland annat behövs en mer kritisk medvetenhet kring de ojämlika förhållandena mellan mottagarländerna och volontärernas ursprungsländer, framför allt med betoning på det koloniala arvet och hur det påverkar maktrelationen mellan volontären och mottagarorganisationen. Resultatet visar att koloniala maktrelationer och rasifierade stereotyper återspeglas och reproduceras i mottagarorganisationernas möte med volontärerna. Bland annat uppfattas volontärerna av organisationernas medlemmar som "högre", vilket speglar den koloniala historiens föreställningar. Föreställningar om att volontärerna (eller "de vita") har obegränsade ekonomiska tillgångar och är mer intelligenta finns också hos organisationernas medlemmar. Resultatet visar även att mottagarorganisationerna upplever att de tas på större allvar och får bättre publicitet om de har internationella volontärer i verksamheten.

Pink (1998) har skrivit en artikel som baseras på ett etnografiskt fältarbete då hon bodde i Guinea Bissau under åtta månader. Fältarbetet gick ut på att hon pratade och umgicks med sina informanter. Hon skrev även fältdagbok, tog bilder och gjorde korta videoinspelningar. Pink diskuterar hur lokalbefolkningen behandlar och bemöter ”brancus/white persons”, exempelvis biståndsarbetare. Hennes slutsatser bidrar med en annan syn på maktrelationen än den vi tidigare läst om. Pink anser att lokalbefolkningen analyserar västerlänningars arbete och försöker ta reda på hur de kan dra fördel av det. Pink börjar sin artikel med citatet ”Can I have your bed when you go?” (Pink 1998, s. 9). Pink tror att lokalbefolkningen mer än gärna tar emot västerlänningar då de vill dra fördel utav västerlänningars kunskap och använda den till sin egen fördel och karriär. Hon säger även att det uppfattas som något bra och eftertraktat att ha en ”brancu” i sin by. Hon menar att man inte bör underskatta lokalbefolkningen som inte är helt omedvetna om västerlandet och dess kunskap och makt, de vill också ta del av kunskapen och makten (Pink 1998). I förhållande till Pinks artikel har vi i nästa stycke med en artikel av Eriksson Baaz som beskriver en annan bild av biståndsarbetare och deras relation till mottagarna.

3.4 Forskning om biståndsarbetare och deras relation till den tanzaniska lokalbefolkningen

Eriksson Baaz (2001) har skrivit en artikel som baseras på en studie av tre enskilda organisationer med hemvist i Sverige, Danmark och Storbritannien som bedriver bistånd i Tanzania. Artikeln bygger på texter skrivna av, och på intervjuer med, biståndsarbetare. Eriksson Baaz menar att biståndsarbetare idag ofta innefattar volontärer (2001, s. 163). Eriksson Baaz analyserar materialet ur ett postkolonialt perspektiv. Enligt organisationerna själva bedrivs biståndsarbetet för att det finns ett behov av att skapa ett nätverk mellan nord och syd, och för att få ett kulturellt utbyte. Eriksson Baaz problematiserar att Sverige ställer sig utanför den koloniala historien. Genom att definiera före detta kolonistörer som ”de andra”, framställer svenska biståndsarbetare sig själva som mindre paternalistiska och mer respektfulla i relation till sina biståndspartners. Hon menar att historien har format vad som kan kallas ”det svenska” och ”svenskheten”, vilket hade varit omöjligt om vi inte hade kunnat definiera oss själva utifrån svenskar, européer, västerlänningar och icke västerlänningar - ”de andra”. Problemen förskjuts då till individer och grupper av människor. Eriksson Baaz menar att biståndet återskapar det koloniala arvet, men förståelsen kring arvet hindras av den allt för förenklade dikotomin i kontexten. Dikotomin som rör biståndets stereotyper behandlar endast en förenklad bild mellan till exempel ”det goda” och ”det onda”, ”vi” och ”de Andra”, se kapitel 4.2.2. Eriksson Baaz (2001) kommer fram till att biståndsrelationen oundvikligt genomsyras av en maktassymmetri där mottagaren tvingas anpassa sina mål efter givarens och att det är givaren som sätter spelreglerna som förutsätter biståndsarbetet. Biståndsgivarna placeras därmed i en privilegierad maktposition, varför man inte kan betrakta biståndsrelationen som harmonisk då mottagarens och givarens intressen kan stå i konflikt med varandra.

Eriksson Baaz (2001) skriver att bilden av afrikanen sedan 1700-talet har varit att denne är passiv och lättjefull och att detta var orsaken till att européerna såg det som sin rättighet att kolonisera Afrika, vilket brukar kallas ”den vite mannens börda”. Eriksson Baaz skriver även att Afrika brukar beskrivas som tillhörande en annan utvecklingsfas och att detta används som en ursäkt från biståndsgivarens sida, vilket har lett till att biståndssamarbetet har misslyckats. Bilden som präglar biståndsarbetet är att givaren inte kan förvänta sig så mycket från mottagarna då de inte är ”redo” att utvecklas. Detta kan ses som överlägsenhet från givarens sida. Eriksson Baaz menar att populärkulturen och media idag reproducerar bilden av

afrikanen som beroende av den vite mannen, ”hjälten”. Media reproducerar exempelvis denna bild genom att visa svält, krig och katastrofer och målar upp en bild av att Afrika behöver de vitas hjälp. Hon menar att även det internationella biståndsarbetet under lång tid har bidragit till att reproducera dessa förställningar om Afrikas passivitet och Europas initiativkraft. Många biståndsorganisationer har dock idag som mål att skapa en motbild till det Afrika som media målar upp. I stället vill man framhålla ”det positiva” i Afrika. Men Eriksson Baaz menar att detta försök till en positiv bild fortfarande reproducerar förenklade stereotyper och förstärker dikotomier. ”På detta sätt är, som Frantz Fanon konstaterade, ’den som älskar Negern [...] lika ’sjuk’ som den som hatar honom” (Eriksson Baaz 2001, s. 183).

4. Teori

I detta avsnitt presenterar vi de teoretiska begrepp som vi använder oss av och som vi i analysen kommer att applicera på vår empiri. Vi har redan tidigare nämnt att vår studie görs ur ett västerländskt perspektiv, då både vi själva och våra informanter är västerlänningar. Vi har valt att analysera vår empiri ur ett postkolonialt perspektiv, just för att vår studie äger rum i ett land som varit koloniserat och det postkoloniala blir omöjligt att förbise. Vi har även valt att kombinera detta perspektiv med teorier om drivkrafter då detta ger oss möjlighet att undersöka volontärernas individuella drivkrafter till att arbeta som volontärer, samtidigt som vi undersöker hur det är att arbeta som västerländsk volontär i en postkolonial struktur. Vi ämnar således undersöka volontärernas upplevelser av volontärarbete ur olika perspektiv.

4.1 Vad är ett västerländskt perspektiv?

Enligt Bhabha (Wikström 2009) bedömer man i väst andra kulturer ur ett västerländskt perspektiv, vilket fungerar både normerande och som norm. I väst har man en föreställning om att man har nått längre än ”de Andra” i utvecklingen och att man därmed står för modernitet i motsats till öst/resten som representerar det mer traditionella. För en fördjupning av detta, se kapitel 4.2. och dess underrubriker nedan.

4.2 Postkolonialt perspektiv

Det postkoloniala perspektivet bygger på idén om att den koloniala *tiden* är förbi men att koloniala värderingar och världsuppfattningar lever kvar i samhället. Kolonialismen tillhör inte det förflutna utan präglar fortfarande världen, ekonomiskt och kulturellt. Västerländska länder exploaterar och utnyttjar fortfarande fattiga länder och den västerländska kulturen dominerar som norm. Kolonialismen tillhör heller inte bara de länder som varit koloniserade. Även *koloniserande* västerländska länder har präglats av kolonialismen, exempelvis genom att utnyttja kolonier ekonomiskt och att än idag definiera sig själva som överlägsna i jämförelse med forna kolonier (Eriksson, Eriksson Baaz & Thörn 1999; Mattsson 2010). Kolonialismen har således stor betydelse för hur dagens globala samhälle ser ut och förstås. Frantz Fanon, ”den postkoloniala teoribildningens fader” (Eriksson et al. 1999, s. 15), skrev redan 1952 om den svarta människans möte med kolonialismen och hur detta påverkat den koloniserades identitet. Han lade grunden till frågor som postkolonialismen uppehåller sig kring och som fortfarande är aktuella: hur skapas och upprätthålls kulturella identiteter och rasistiska stereotyper i dagens globaliserade samhälle? Vi har valt ut ett antal begrepp inom den postkoloniala teoribildningen som vi kommer att använda oss av i vår analys, vilka beskrivs nedan.

4.2.1 Västerländsk överordning

Inom det postkoloniala perspektivet försöker man ”*tänka bortom* de gränser och identiteter som instiftats under kolonialismen” (Eriksson et al. 1999, s. 16). I stället för att utgå från fasta strukturer fokuserar man på ”språkliga praktiker och handlingar vilka upprätthåller makt och hierarkiska uppdelningar” mellan Vi och de Andra (Wikström 2009, s. 23). Det postkoloniala perspektivet framhäver att strukturer och makt är förhandlingsbart, exempelvis föreställningen om en västerländsk överordning som idag präglar världen. På samma sätt är kunskap alltid socialt konstruerad och situerad, varför västerländska ”sanningar”, teorier och världsuppfattningar kritiserar för att vara västcentrerade, det vill säga att utgå från väst som norm (*ibid.*, s. 69). Att använda sig av ett postkolonialt perspektiv innebär därmed en medvetenhet om kontexten vi befinner oss i och ett ifrågasättande av vår egen position. Kolonialismen påverkar än idag hur vi ser på och uppfattar världen, samt hur vi definierar oss själva i förhållande till andra.

4.2.2 Vi och de Andra: andrafiering och exotisering

Hall (1997) menar att uppdelning i kategorier är nödvändigt för att ge mening åt tingen, vit hudfärg definieras genom att svart hudfärg definieras. Vit och svart skapas således i relation till varandra, blir varandras motsatser och ges mening. Halls centrala motsatspar, även kallade dikotomier, är man/kvinna, vit/svart, kultur/natur, heterosexuell/homosexuell, medelklass/arbetarklass och västerländsk/österländsk. Dessa motsatspar konstruerar varandra. På detta sätt skapas ”Vi” i förhållande till ”de Andra”, vi definierar oss själva utifrån likheter och skillnader i det vi möter (Hall 1997; Mattsson 2010). Dessa kategorier eller gruppstillhörigheter reduceras sedan till stereotyper och tilldelas olika värde, det ena ofta ”bättre” än det andra. Detta skapar hierarkier mellan grupper och människor, vilket leder till socialt konstruerade makthierarkier och ojämlika maktförhållanden (Hall 1997, s. 234-249). Vi kallar detta för andrafiering (eng. *othering*) och menar att det kan ske med både positiva och negativa förtecken. Ett exempel på positiv andrafiering är den mer ”positiva” men fortfarande förenklade bilden av Afrika och afrikaner som Eriksson Baaz (2001) menar att man försöker skapa inom biståndsverksamhet, se kapitel 3.4. Detta kan kallas för exotisering, vilket innebär att västerländsk kultur normaliseras och ges liten betydelse, medan ”de Andras” kultur framställs som något exotiskt. Det är vanligt att ”de Andras” kultur används som förklaring till diverse beteenden och fenomen, vilka i den västerländska kulturen i stället ofta förklaras utifrån individuella faktorer (Wikström 2009).

4.2.3 “The West and the Rest”

I sin text ”The West and the Rest” undersöker Hall hur idén om Västerlandet som ”skapelsens krona” uppstått, vilket kan förstås som en postkolonial version av historieskrivningen om moderniseringen (Wikström 2009). Hall menar att Väst är ett koncept snarare än ett reellt ting och att Väst som koncept fungerar för att kategorisera och klassificera samhällen enligt en universell utvecklingsskala. Genom att säga att vissa samhällen är ”långt ifrån” eller ”långt efter” Väst förstärker man globala maktrelationer där samhällen bör eftersträva anpassning till ”den Västerländska” normen (Wikström 2009, s. 70). Om ett samhälle betraktas som outvecklat fräntas de också makten att definiera sin egen situation. Eriksson Baaz (2001) har skrivit om bilden av afrikanen som finns inom biståndsarbete, där denne beskrivs ligga efter på utvecklingsskalan och inte är ”redo” att utvecklas, se kapitel 3.4.

4.2.4 Makt och kunskap

Västerländska "sanningar" och förhållandet mellan makt och kunskap är något som de postkoloniala teoretikerna lägger vikt vid. Det postkoloniala perspektivet är starkt influerat av poststrukturalismen och bygger i sig på en förståelse av makt och maktskillnader som socialt konstruerade och präglade av den koloniala historien (Eriksson et al. 1999). Den poststrukturalistiska Foucaults begrepp om makt kan således sägas ha inspirerat de postkoloniala tänkarnas syn på makt. Hans begrepp motstånd används dock inte på samma sätt av de postkoloniala, även om man inom den postkoloniala teoribildningen försöker se "bortom" de hierarkiska strukturer som finns idag.

Enligt Foucault (Nilsson 2008) är alla sociala relationer präglade av makt, beroende på faktorer som ålder, kön, etnicitet, utbildning och erfarenhet. Där det finns makt finns det alltid ett motstånd, "motmakt". Makt och motstånd finns alltså överallt, i det lilla och vardagliga. Det finns i alla sorters möten och situationer. Enligt Foucault finns det ingen total makt, om det skulle finnas total makt/total kontroll så är detta i stället dominans och förtryck, och då skulle ingen maktrelation existera. Foucault säger att makten inte är konstant och permanent och makten kan inte ägas utav någon utan makten kan endast utövas. Alla maktrelationer är instabila och alltid möjliga att förändra, då motståndet ständigt utmanar. Detta innebär att makt är något som hela tiden befinner sig i förändring och att de som är i överläge vid ett tillfälle när som helst kan befinna sig i underläge vid ett annat tillfälle. Makt och motstånd kan alltså byta plats, men däremot kan inte motståndet befrias. Detta behöver inte innebära att motståndet är något negativt, motståndet kan i stället vara en kreativ process där motståndet kan segra och då bildas ny makt och därmed även ett nytt motstånd. Det finns exempel på att makt och motstånd alltid funnits med i historien. Enligt Foucault representerade exempelvis slavarna ett motstånd som utmanade ständigt makten/sina ägare, och deras motstånd segrade till slut.

Man brukar säga att Foucault menar att makt är kunskap, det ska snarare tolkas som att kunskap ger makt: "Det är inte möjligt att utöva makt utan kunskap, det är omöjligt för kunskapen att inte framkalla makt" (Nilsson 2008, s.84). Makt och kunskap är därmed beroende utav varandra och sanningen existerar aldrig utanför makten. Om man behöver kunskap för att få makt, så måste man veta vilken kunskap som ger makt, vilken kunskap och sanning är det som är "den rätta"? Enligt Foucault produceras kunskap och sanningar i varje samhälle och epok i historien. Vad som anses vara en sanning är en effekt av olika diskursiva och institutionella praktiker, det får en etisk och politisk innebörd och sanningen påverkas således av vilken maktrelation som har dominerat vid olika epoker. Makten att definiera vad som är sant eller ej har sedan upplysningsepokens varit tilldelad den västerländska kulturen (*ibid.*).

Västerländska "sanningar" präglas således av makt, det är en slags maktutövning att definiera vad som är sant/rätt/bra. Detta kan härledas till Foucaults begrepp *pastoral*makt (Jervinen 2002). Pastoralmakt syftar till att samhället eller de professionella har tolkningsföreträdare att kategorisera och definiera befolkningen (klienterna) samt vad som är bra för dem, vilket kan sägas vara en slags makt (*ibid.*). Pastoralmakten kommer ursprungligen från att pastorn inom den kristna kyrkan hade makten att definiera för församlingen hur och varför de skulle agera på ett visst sätt, vilket sedan har spridits till andra samhällsinstitutioner, exempelvis familjen, utbildningsväsendet och institutioner för socialt arbete (Foucault 1982). Pastoralmakten beskrivs som "mycket svår för individen att försvara sig mot" (Jervinen 2002, s. 258) och individen förutsätts vilja bli hjälpt. Pastoralmakten bygger på och förstärker den ojämna

maktrelationen mellan hjälpare och klient, subjekt och objekt. Pastoral makt kan kopplas till Bourdieus begrepp *symbolisk makt*, som exempelvis kan finnas i en gåvorelation:

”Att ge en annan person en gåva är att placera honom/henne i en beroenderelation [...] Gåvorelationen mellan socialarbetare och klient, relationen mellan den som ’hjälpas’ och den som ’blir hjälpt’ är per definition en asymmetrisk relation, klienten kan ju inte återgälda hjälpen. Eller som Bourdieu säger i sin analys av gåvoutväxling: ’Att ge är också att dominera. En gåva som inte besvaras med en motgåva skapar... band som begränsar mottagarens frihet och tvingar honom att intaga en försiktig, samarbetsvillig, underkuvad attityd’” (Jervinen 2002, s. 272).

4.3 Drivkrafter

Vi har valt att tolka och använda de olika begreppen om drivkrafter på ett visst sätt i analysen. Vi tolkar inre och yttre drivkrafter som mer själviska drivkrafter, då man själv alltid motiveras av antingen inre eller yttre belöningar, medan vi använder solidaritet som en mer osjälvisk drivkraft, då man känner ansvar att göra något för någon annan oavsett om man själv får ut något av det. Vi är självklart medvetna om att det inte går att dra några hundra procentiga slutsatser om vad som är ren solidaritet och vad som är rent själviskt. På samma sätt går det inte att säga att solidaritet alltid är osjälviskt, men i vår analys behöver vi en förenklad förklaring, varför det är på detta sätt vi använder oss av begreppet.

4.3.1. Inre och yttre drivkrafter

Enligt motivationsteorin styr människan själv sina handlingar och därmed sitt beteende. Handlingarna styrs utifrån människans drivkrafter för att uppnå sina mål och dessa mål kan vara en inre tillfredsställelse eller en yttre belöning. Deci (1975) pratar framför allt om yttre och inre drivkrafter (eng. extrinsic and intrinsic motivation).

De handlingar som människan gör utifrån den yttre drivkraften styrs av yttre belöningar så som pengar, betyg, uppskattning, erkännande, bekräftelse eller berömmelse (Deci 1975). Aktiviteten som utförs på grund av den yttre drivkraften har inte sitt ursprung i individen själv utan hon använder aktiviteten för att uppnå ett mål och en yttre belöning. Deci (1975) anser att yttre belöningar kan hämma den inre drivkraften, då den yttre belöningen kan ha en kontrollerande funktion och orsaken till handlingen kan förändras. Det kan vara så att människan glömmet bort varför hon utför en handling för att hon lockas av exempelvis en högre lön.

Deci (1975) beskriver den inre drivkraften som den egna viljan som får människan att göra något för att hon är genuint intresserad av det och inte för att uppnå en yttre belöning. Belöningen ligger då i att människan känner sig kompetent och självstyrande och uppnår glädje eller tillfredsställelse. Deci säger även att den inre drivkraften är medfödd och att alla människor föds med behovet att känna självstyrning och kompetens. Detta kan man se hos små barn som är nyfikna på omgivningen och som inte styrs av yttre belöningar utan av viljan att förstå sin omgivning och sig själva. Aktiviteter som görs utifrån den inre drivkraften görs inte för att uppnå en yttre belöning, utan för att man vill minska skillnaden mellan det man vill uppnå och det som är verklighet. Eftersom aktiviteten inte görs på grund av yttre belöningar ligger meningen i stället i aktiviteten i sig (*ibid.*).

4.3.2 Solidaritet som drivkraft

Solidaritet är en utav värdegrunderna inom socialt arbete, vilka också bör vara en egenskap hos en hjälpgivare (Blennberger 2006). Solidaritet innebär att vi tar ansvar för och uppmärksammar utsatta människors behov och svårigheter. Solidaritetstanken betonar att den som tar emot hjälpen eller stödet är ”en av oss”. Solidaritet kan betyda olika saker i olika sammanhang, det kan bland annat avse en ”*känsla av eller insikt om samhörighet*” (*ibid.*, s. 238). Den postkoloniala teoretikern Mohanty (2003) definierar solidaritet i termer av ömsesidighet och ansvarighet. Hon menar att solidaritet är ett sätt att korsa gränser, bland annat genom att avkolonisera kunskap. Solidaritet kan enligt Blennberger (2006) även avse opinionsbildning och handlingar som är inriktade på att stödja hela nationer, vilket kallas för internationell solidaritet. Enligt Odén (2006) är solidaritet ett av motiven till varför just internationellt biståndsarbete utförs, med mål som exempelvis rättvisare fördelning av resurser:

Den växande känslan av solidaritet och ansvar över gränserna är ett uttryck för fördjupad insikt om att fred, frihet och välstånd inte är exklusivt nationella angelägenheter utan något mer universellt och odelbart (Odén 2006, s. 31).

5. Metod

5.1 Förförståelse

Att komma som svensk till Tanzania och intervjuva västerländska volontärer är inte helt oproblematiskt. Vi liknar på många sätt de volontärer som kommer och arbetar i Tanzania och kände på vissa sätt en samhörighet med dem, kulturellt och utseendemässigt. Detta gjorde att det skapades ett Vi och Dom tidigt under vår resa och forskningsprocess, vi västerländska volontärer och forskare i motsats till lokalbefolkningen i Tanzania. Vi har därför varit noga med att poängtera att vår undersökning har gjorts ur ett västerländskt perspektiv, då vi västerlänningar har intervjuat andra västerlänningar om deras arbete i ett icke-västerländskt land. Att det skapades ett västerländskt ”Vi” i relationen mellan oss och informanterna gjorde att vi i stället för att vara ”objektiva” blev en del av sammanhanget och en del av undersökningen. Förmodligen har detta spelat stor roll i hur informanterna talat om sitt volontärarbete. Man skulle exempelvis kunna fråga sig hur våra informanter hade svarat på frågorna om de hade ställts av två studenter från Tanzania. Man skulle även kunna fråga sig ifall vi forskare hade ställt frågorna annorlunda om vi hade intervjuat inhemska, det vill säga tanzaniska, volontärer. Utifrån insikten om vårt deltagande och medskapande kommer vi att problematisera våra egna roller som ”objektiva forskare” och i stället utgå ifrån att ”intervjun som sådan varken [är] en objektiv eller en subjektiv metod - kärnan i intervjun är den intersubjektiva interaktionen” (Kvale 2009, s. 66). Vårt medskapande under intervjuerna är således en del av den unika empiri som vi har samlat in.

Vår förförståelse inför undersökningen består även av egna erfarenheter av volontärarbete. En av oss har själv arbetat som volontär i ett land i Afrika och har därmed en tydlig bild av vad det kan innebära att arbeta som västerländsk volontär. Detta kan ha påverkat vår datainsamling och vår analys, framför allt då igenkänning i miljöer och situationer kan innebära subjektiva tolkningar av informanternas berättelser. Här kan det ha varit en fördel att den andra av oss inte har arbetat som volontär, vilket gör att vi har olika förförståelser.

5.1.1 Kontroll över sina värderingar

Däremot har vi båda påverkats av sådant som vi har hört från andra volontärer, saker vi har läst, tyckt eller tänkt om volontärarbete, vilket i sig påverkat hur datainsamlingen gått till, vilka frågor vi har ställt och vilka frågor vi inte har ställt. Angående detta skriver Bryman (2011) att man idag "blivit alltmer medveten om att det är omöjligt för en forskare att ha en fullständig kontroll över sina värderingar" (Bryman 2011, s. 43). Forskarens värderingar kan dyka upp i olika delar av forskningsprocessen, exempelvis i val av forskningsområde, frågeställningar och metod samt i tolkningen av empirin. Genom att ta detta i beaktning uppvisar man reflexivitet, vilket innebär att man är självreflekterande och "erkänner" sin förförståelse och värderingar (*ibid.*). Att vi från början visste att vi ville göra analysen ur ett postkolonialt perspektiv har inneburit att sättet vi talar om volontärarbete har påverkats, liksom våra förväntningar och fördomar gentemot intervjupersonerna. Med detta i åtanke har vi gjort vårt bästa för att ställa öppna och neutrala frågor där vi har försökt förstå informantens tankar, upplevelser och erfarenheter.

5.2 Abduktiv ansats

I undersökningen har vi använt oss av en explorativ ansats där vi har försökt förhålla oss ovetande och öppna inför informanternas berättelser, vilket brukar kallas för induktiv ansats (Bryman 2011). Att utgå ifrån en induktiv ansats är att man utifrån sin insamlade empiri formulerar och hittar en teori, medan en deduktiv ansats är att man utgår ifrån teori och hypotes och testar detta på sin empiri. Att göra en rent induktiv eller deduktiv studie var för oss näst intill omöjlig, varför vi har valt att kalla vår ansats för abduktiv; varken rent induktiv eller rent deduktiv. I en abduktiv ansats växlar man mellan induktiv och deduktiv ansats, först formuleras en preliminär teori utifrån ett fall, sedan testas teorin på nya fall och sedan utvecklas teorin (Patel & Davidson 2011). Vi hade från början en tanke om vad vi var intresserade av att få reda på, vi hade en viss förförståelse om volontärarbete och detta gjorde att vi från början hade en preliminär teori som vi ville testa på de nya fallen. Vi ville undersöka volontärens roll ur ett västerländskt perspektiv i Tanzania, då kom vi genast att tänka på postkolonial teori som vi testade på nya fall genom att intervjua västerländska volontärer. I resultat och analys utvecklades teorin och det tillkom även nya teorier och begrepp som vi upplevde att vi behövde för att förstå empirin (jmf Patel & Davidson 2011).

5.3 Kvalitativ forskningsmetod

Vi har valt att använda oss av en kvalitativ metod eftersom vi vill undersöka volontärers upplevelser och tankar om volontärarbete. Kvalitativ forskning fokuserar på att förstå sociala fenomen och människors upplevelser, i motsats till kvantitativ forskning som syftar till att förklara och hitta samband (Bryman 2011; Thomassen 2007). Detta kan kopplas till den hermeneutiska forskningstraditionen som ofta ligger till grund för samhällsvetenskaplig forskning och som karaktäriseras just av att forskaren försöker förstå, tolka och skapa kontextuell kunskap (Thomassen 2007). Eftersom vi är ute efter volontärens upplevelser och erfarenheter skulle man kunna säga att vi följer emotionalismen som har en inriktning på människors inre verklighet (Bryman 2011).

5.4 Intervjuer som datainsamlingsmetod

För att svara på våra frågeställningar har vi samlat in data genom att göra semi-strukturerade intervjuer med volontärer. Intervjuerna har varit semi-strukturerade i den mån att de utgått

från en intervjuguide, se Bilaga 1, med övergripande frågor och ämnen som vi har varit intresserade av att höra volontärens tankar och reflektioner kring, men där det fortfarande funnits utrymme för oss att ställa följdfrågor och uppmuntra intervjupersonen att fortsätta eller fördjupa sitt resonemang (Bryman 2011). Under de semi-strukturerade intervjuerna har vi försökt att förhålla oss öppet och explorativt och därför inte använt oss av rent strukturerade intervjuer.

5.5 Tillvägagångssätt och urval

För att få tag på informanter kontaktade vi volontärorganisationer och volontärförmedlingar, vi använde oss av en Facebooksida för utländska volontärer i Tanzania och vi kontaktade i vissa fall volontärplatserna direkt. Vi fick flera positiva svar och utifrån några initiala kontakter hittade vi de åtta personer som blev våra informanter, vilket enligt Bryman (2011) kan kallas för ett snöbollsurval. När vi sökte efter informanter frågade vi efter personer som var ”västerländska volontärer i Tanzania”, se Bilaga 3. De personer som svarade och sedan blev intervjuade definierade således sig själva som västerländska volontärer. Vi ville dock endast intervjuva volontärer som arbetade med något slags socialt arbete, varför vi vid första kontakten frågade personerna vilket slags arbete de utförde. De åtta volontärer som vi intervjuade var de som vi enklast kunde träffa på lämplig plats och tid. Det fanns fler volontärer som var intresserade av att delta i studien än vad vi hade möjlighet att intervjuva.

Vi genomförde intervjuer med de åtta volontärerna på olika platser runt om i Tanzania: Dar es salaam, Bagamoyo och Zanzibar Town. Intervjuerna ägde rum på restauranger, caféer och hotellrum. Intervjupersonerna föreslog ofta mötesplats och intervjuerna genomfördes utan större störningsmoment. Intervjuerna genomfördes på svenska eller engelska, beroende på informanten. Inledningsvis berättade vi om vår studie och om de övergripande teman som vi var intresserade av. Intervjuerna varade mellan 30 minuter och 80 minuter, beroende på hur långa och djupa resonemang intervjupersonen förde. Ibland behövde vi uppmuntra intervjupersonen relativt mycket och ställa aktiva följdfrågor, och ibland berättade intervjupersonen spontant och utförligt. Intervjuerna spelades in med diktafon och transkriberades därefter. Vi förde ibland anteckningar under intervjuerna, om det var något särskilt som vi tänkte på eller ville skriva ner. Under intervjuerna försökte vi i så stor utsträckning som möjligt att inte berätta för mycket om våra egna tankar och erfarenheter. Ibland gav vi dock exempel från egna upplevelser, vilket skulle kunna förstås som ledande frågor eller kommentarer eftersom det kan tänkas påverka intervjupersonens kommande berättelse. Vi valde dock ändå att göra detta till viss del, främst i syfte att skapa förtroende och igenkänning hos intervjupersonen.

5.5.1 Transkribering

Vi har transkriberat alla våra åtta intervjuer. Vissa utav intervjuerna gjordes på engelska och vissa på svenska, beroende på vilket land de kom ifrån, och vi har därmed även transkriberat på engelska och svenska. Vi har försökt att göra transkriberingen så ordagrant som möjligt för att efteråt kunna analysera vårt material med så få missvisningar som möjligt. I analysen kommer vi att använda oss av citat på originalspråk utan att översätta dem, för att behålla deras citat så levande som möjligt. Risken med att översätta citat är att känslan eller kärnan i uttalandet kan försvinna.

5.6 Våra informanter

Våra åtta informanter kommer från fyra västerländska länder: Sverige, Danmark, Storbritannien och USA. De var alla i Tanzania för att utföra vad de själva definierade som volontärarbete. Vi har således inte gjort någon skillnad mellan volontärturister och övriga volontärer, eftersom vi i uppsatsen undersöker volontärernas upplevelser, inte hur arbetet organiseras och utförs. Tiden de hade vistats i Tanzania skiljde sig åt, allt från några veckor till flera år. Nedan följer en kort beskrivning av våra informanter.

- Informant 1 är från Storbritannien och arbetar med ett ”community-projekt” för arbetslösa ungdomar.
- Informant 2 är från Sverige och arbetar i en stödgrupp för HIV- positiva barn.
- Informant 3 är från Sverige och arbetar i en stödgrupp för HIV- positiva barn.
- Informant 4 är från Sverige och arbetar i en stödgrupp för HIV- positiva barn.
- Informant 5 är från USA och arbetar med jordbruksplanering och hjälp till självförsörjning hos bönder på landsbygden.
- Informant 6 är från Danmark och arbetar inom skola och barnomsorg.
- Informant 7 är från Sverige och arbetar inom skola och barnomsorg.
- Informant 8 är från Sverige och arbetar på ett projekt som med hjälp av IT-utveckling arbetar för social inkludering på landsbygden.

Vi har valt att uppge de länder som våra informanter kommer ifrån och vilka olika verksamheter de arbetar inom eftersom vi menar att detta är faktorer som är till hjälp för läsaren att förstå vilket sammanhang informanterna befinner sig i. Platsen är dessutom viktig ur ett postkolonialt perspektiv då man menar att platser är socialt konstruerade och kan ha olika betydelser för olika grupper av människor (Jonsson 2005). Platsen eller informantens hemland/nationalitet kan exempelvis ha spelat roll för hur vi ställde frågor och tolkade de svar vi fick. Att skriva ut informantens ”hemland” är dock i sig problematiskt, då vi faktiskt inte har frågat informanterna vilken nationalitet de definierar sig med. Informanterna nämnde bara kort vilket land de ”kommer ifrån” och vi bad inte heller om någon djupare förklaring. Därför kan vi inte medvetet analysera deras citat utifrån deras nationalitet. Däremot kan våra egna fördomar ha påverkat hur vi har tolkat deras citat i analysen. I efterhand kan man tänka sig att det hade varit klokt att be informanterna definiera sin etnicitet/nationalitet.

Det är viktigt att ha ett genusperspektiv när man använder sig av ett postkolonialt perspektiv. Vi har dock inte haft möjlighet att göra detta, bland annat på grund av begränsningar i tid och utrymme för uppsatsen. Vår grupp informanter har dessutom en ojämn könsfördelning, en man och sju kvinnor (vår uppfattning av informanternas kön), vilket gör att vi inte kan ge någon bredare bild av eventuella skillnader mellan könen. Vi har därmed valt att inte uppge informanternas kön utan använder oss i stället av ordet ”hen” i uppsatsen. Att göra en analys med ett genusperspektiv är dock något som hade varit intressant att göra och som vi kan rekommendera för framtida undersökningar av ämnet volontärarbete.

Att välja att uppge vissa faktorer och inte andra är alltid förknippat med att ge en viss bild av situationen, vilket vi är medvetna om. Eftersom vi använder oss av en kvalitativ metod kan vi inte heller generalisera eller dra några slutsatser om att en viss informant uttrycker sig på ett visst sätt enbart på grund av att denne exempelvis är från Sverige.

Vi är medvetna om problematiken med att använda oss av begreppet "västerländska" volontärer, vilket beskrivs i kapitel 1.3.3. Samtliga av våra informanter var "vita" västerlänningar. Detta visste vi inte när vi tog kontakt med dem och vi har frågat oss själva huruvida vi hade utfört intervjuerna på samma sätt om någon av våra informanter inte hade varit vit. Således vet vi inte heller hur en icke-vit västerlänning hade upplevt situationen att arbeta som volontär i Tanzania. På grund av vår homogena grupp av informanter växlar vi dock mellan uttrycken "västerländsk volontär" och "vit volontär" i uppsatsen, då informanterna starkt förknippade sina västerländska identiteter med sin vithet. Vi är medvetna om att det är problematiskt att använda västerländsk och vit som synonymer. Det finns självklart skillnader inom gruppen västerlänningar men i och med att våra informanter själva förknippade sina västerländska identiteter med sin vithet har även vi valt att göra det.

5.7 Val av analysmetod

Den analysmetod som vi har valt att använda oss av är meningskoncentrering, vilket innebär att man letar efter kärnan i det insamlade materialet och får fram ett koncentrat av det som sägs (Kvale 2009). Detta görs genom att utifrån transkriberingen sammanfatta själva meningen i det som intervjupersonen säger. På detta sätt omvandlas långa uttalanden till korta och koncisa meningar, vilket skapar en sammanfattning av vad som sägs i intervjun. Denna sammanfattning är lättare att överblicka än den ursprungliga transkriberingen. Efter att alla intervjuer transkriberats kan meningskoncentratet användas för att hitta gemensamma och centrala teman i de olika intervjuerna, vilka man sedan kan analysera vidare (*ibid.*). Vi valde denna analysmetod eftersom vi upplevde att den passade bra till vår empiri, där vi har långa och djupa resonemang som efter meningskoncentratet blev lättare att överblicka. När vi jämförde de åtta meningskoncentraterna med varandra framträdde för oss tydliga teman som återkom i flera av intervjuerna. Vi hittade följande fem teman:

1. Definition av volontärarbete
2. Förväntningar på volontären
3. Vad driver volontären?
4. Tankar om västerländskt volontärarbete/vithet
5. Tankar om hjälp

Dessa teman blev utgångspunkten för vår fortsatta analys där vi applicerade våra teoretiska perspektiv på empirin. De teman som framkommer vid användning av denna metod är våra tolkningar, våra uppfattningar, av vad som är "kärnan" eller "det centrala" i berättelsen. För att ta del av exempel på meningskoncentrering, se Bilaga 4.

I analysen har vi sorterat in våra fem teman under olika rubriker, där en rubrik ibland kan avhandla mer än ett tema. Rubrikerna har därmed inte heller samma namn som våra teman. Att vi har lagt upp det på detta sätt beror på att vi under analysen av våra fem teman insåg att de ibland handlar om samma sak. Vi har då valt att lägga samman vissa av våra teman till mer övergripande avsnitt i analysen.

5.8 Validitet och reliabilitet

När det gäller kvalitativ forskning diskuteras det huruvida validitet och reliabilitet, med den innebörd som används för kvantitativ forskning, verkligen är relevant (Bryman, 2011). Validitet innebär grovt att man verkligen har undersökt det man skulle undersöka, om teori och empiri verkligen överensstämmer och om detta går att generalisera. Reliabilitet innebär

tillförlitlighet, det bygger på att alla mätningarna är rätt gjorda och går att replikera och om rätt tolkning har gjorts (Bryman 2011; Thurén 2007). Ytterligare ett sätt att stärka reliabiliteten är att ha uppnått teoretisk mättnad. Teoretisk mättnad innebär att ”man tror sig ha fångat in samtliga, för det aktuella fenomenet, relevanta tanke-kategorier” (Esaiasson et al. 2007 s.309).

När det gäller vår studie är våra resultat inte generaliserbara, vilket inte heller varit vår avsikt. Vi har undersökt specifika förhållanden och eftersom datainsamlingen baseras på enbart åtta personers uttalanden så är det svårt att säga att det skulle vara lika på andra håll. Däremot har vi utifrån vår empiri försökt måla upp en så korrekt bild som möjligt av hur just dessa människor upplever just dessa förhållanden. Vi har även kopplat vår empiri till teori och tidigare forskning, vilket förhoppningsvis borde ha stärkt validiteten i vår undersökning.

Det är möjligt att vår förförståelse och våra egna erfarenheter kan ha påverkat både informanternas uttalanden och våra tolkningar av dessa, exempelvis genom att vi utgår från ett västerländskt perspektiv och att vi har fungerat som ”medskapare” av empirin, se kapitel 5.1. Vi kan även ha påverkat empirin genom att välja att ställa just de frågor som vi har valt, utifrån de frågeställningar som vi är intresserade av, och därmed styrt intervjuerna i en viss riktning och kan då ha påverkat validiteten negativt.

Även vårt urval av informanter, som vi ovan refererar till som ett snöbollsurval, kan ha påverkat validiteten då detta inte är ett stickprov, ett representativt urval av personer så att inte tillfälligheter påverkar resultatet, utan beror på de nya kontakter vi fick via våra informanter (jmf Bryman 2011; Thurén 2007). På samma sätt kan vi konstatera att vi kunde ha fått en annan empiri om vi hade intervjuat fler informanter. Vi upplevde dock att vi hade uppnått teoretisk mättnad, då vi under de sista intervjuerna märkte att inga nya resonemang tillkom och därmed ansåg att vi inte behövde göra fler intervjuer (jmf Esaiasson et al. 2007).

Vi har också försökt beskriva vår metod så utförligt som möjligt för att öka transparensen, för att öppna upp för alternativa tolkningar och inte styra i alltför hög grad. Vi har försökt att förhålla oss så öppet som möjligt till vår empiri och att låta analysmetoden styra tolkningen. För att öka tillförlitligheten under intervjuprocessen valde vi att förbereda öppna frågor och att spela in intervjuerna, för att kunna återge dem så korrekt som möjligt, vilket är reliabilitet. Däremot kan reliabiliteten ha påverkats då det är vi som har gjort tolkningarna av empirin, därmed kan vi inte veta om vi förstår informantens bild av verkligheten så som denne ser det, se kapitel 5.9.

5.9 Etiska överväganden

För att säkerställa att forskning håller hög kvalitet och inte utsätter individer för skada, förödmjukelse eller kränkning krävs ett forskningsetiskt övervägande av undersökningen (Vetenskapsrådet 2013). De fyra huvudkraven för forskning är följande: Informations-, samtyckes-, konfidentialitets-, och nyttjandekraven (Bryman 2011). Ett PM, se Bilaga 3, där vi förklarade syftet med uppsatsen skickades ut innan intervjutillfällena. Vid intervjutillfället informerade vi informanten om hur intervjun skulle gå till, hur deltagandet skulle se ut och vad informanten har rätt till. Vi bad informanten att läsa igenom och skriva under en informations- och samtyckesblankett, se Bilaga 2. Vi var tydliga med att all information är konfidentiell och att alla medverkande är anonyma. Det är endast vi som har tillgång till all information som har samlats in och det ska endast användas för forskningsändamålet. Vi informerade även informanterna om att de gärna får ta del av uppsatsen.

Att samla in empiri och tolka det är alltid förknippat med etiska överväganden. Vi kan till exempel inte veta om vi förstår informantens bild av verkligheten så som denne ser det. Vi kan heller inte veta vad informanten hade svarat om vi ställt andra frågor under intervjuerna. Vårt material är således präglad av de frågor som vi förberedde redan innan intervjuerna. På samma sätt är våra tolkningar av empirin präglade av vår förförståelse. Detta är viktigt att vara medveten om i alla forskningssituationer. Som forskare i ett land i "tredje världen" finns det dock ytterligare en etisk aspekt att vara medveten om, då vi två västerländska studenter reser till ett land som fortfarande präglas av sin koloniala historia. I detta sammanhang blir det viktigt att vara medveten om att det finns en risk att man reproducerar koloniala stereotyper när man kommer som "västerländsk forskare" och gör undersökningar i landet. Även om våra informanter är västerländska volontärer är denna aspekt viktig att förhålla sig till då vi utfört studien på plats i Tanzania, och eftersom vi som västerländska studenter har fungerat som "medskapare" i undersökningen. Självklart finns det även en etisk maktaspekt i intervjusituationen, mellan oss och de västerländska volontärerna, vad gäller ålder, kön och "antal", det vill säga att vi var två personer som intervjuade en informant.

6. Resultat och Analys

Då vi läste igenom och koncentrerade vår empiri för att få fram kärnan, själva meningen, i det som informanterna sagt fann vi ett antal teman som vi upplevde som centrala: 1. Definition av volontärbete, 2. Förväntningar på volontären, 3. Vad driver volontären?, 4. Tankar om västerländskt volontärbete/vithet, 5. Tankar om hjälp. Dessa teman analyseras nedan utifrån de teoretiska begrepp som vi har valt. I följande kapitel har vi sorterat in våra fem teman under olika rubriker, där en rubrik ibland kan avhandla mer än ett tema. Att vi lagt upp det på detta sätt beror på att vi under analysen av våra fem teman insåg att de ibland handlar om samma sak. Vi har då valt att lägga samman vissa av våra teman till mer övergripande avsnitt i analysen.

6.1 Att hjälpa eller stjälp

I detta kapitel avhandlar vi två teman: Definition av volontärbete och Tankar om hjälp.

6.1.1 Definition av volontärbete

Vi tyckte att det var intressant att ta reda på hur informanterna själva definierar volontärbete och inledde intervjuerna med denna fråga. Bland de tankar som fanns hos våra informanter var att volontärbete är något som utförs obetalt, att det kan vara antingen för ens egen skull eller för någon annans, att det innebär att man bidrar med kunskap och hjälp samt att det kan innebära att stödja befintliga projekt. Informanterna har olika syn på vad volontärbete innebär:

[...] a lot of people think about volunteering as a selfless act of giving, and I think that's the biggest problem, because it's not and it never is [...] for me personally volunteering is work that you are not getting paid for.
(Informant 1)

Informant 1 tycker att volontärarbete är något själviskt och att det är ett arbete där man inte får betalt, medan informant 5 har en motsatt syn, hen tycker att det är något osjälviskt:

[...] doing something for someone else... not expecting something in return.
(Informant 5)

Att volontärarbete skulle vara något osjälviskt kan jämföras med Söderman och Snead (2008) och Wearing (2001) som i sina studier skriver att volontärerna motiveras av altruism, då volontären vill göra något för någon annan. Även informant 3 har en mer altruistisk aspekt där hen vill hjälpa till med något och bidra med sina kunskaper, detta kan relateras till "being useful" och "being needed" (Wearing 2001):

[...] att du bidrar med dina kunskaper och liksom, nä men hjälp till någonting.
(Informant 3)

Ett annat sätt att se på uttalandet av informant 3 där hen pratar om att "bidra med kunskap" är att se det ur ett postkolonialt perspektiv. Detta perspektiv kritiserar västerländsk kunskap för att vara västcentrerad (Wikström 2009) och citatet skulle således kunna tolkas som att informanten tycker att västerländska volontärer har "bättre" kunskap än lokalbefolkningen i Tanzania. Föreställningen om att besitta bättre eller mer "sann" kunskap, som personer i Tanzania kan ha nytta av, kan tolkas som att informanten utgår från Väst som norm och tycker att deras sätt är det "rätta". Detta kan i sin tur kopplas till Foucaults begrepp pastoralmakt som innebär att "hjälparen" tar sig rätten att definiera vad klienterna eller lokalbefolkningen behöver för slags hjälp (Jervinen 2002). I motsats till detta synsätt visar informant 8 att hen inte tror att det västerländska "sättet" är det enda rätta, utan att man snarare bör stötta de lokala initiativ som har uppkommit i den tanzaniska kontexten:

Det som vi försöker göra är ju inte att hjälpa någon [...] det som vi driver är inte något som vi har hittat på utan det är oftast något som de har dragit igång, som vi stödjer underifrån.
(Informant 8)

I citatet nedan uppfattar vi en ambivalens hos informanten. Hen säger dels att volontärarbete är något själviskt och dels att hen inte själv vill tjäna på det, exempelvis i form av pengar, utan vill göra en god gärning för någon annan:

Actually, I think it's kind of selfish in a way, because it's me that wants to go out and help, and then I go help in the best way I can. I don't know. It's like you want to do something in the world. You don't want to benefit yourself, with money or something. You just wanna do it. For other people to get something good out of it.
(Informant 6)

6.1.2 Hjälper hjälpen?

Att volontärarbete handlar om hjälp, eller åtminstone brukar beskrivas på det sättet, var våra informanter överens om. Men vilken slags hjälp är det man kan bidra med som västerländsk volontär i Tanzania? Och hur tänker volontärerna själva om begreppet hjälp? När vi frågade informant 5 om huruvida hen upplevde att hen hjälpte bönderna som hen arbetade med fick vi svaret: "Very little, very limited and how we were helpful was depressing". Informant 5 för

ett resonemang kring ifall volontärer ibland kan göra mer skada än nytta och ger exemplet om när volontärerna lärde de tanzaniska bönderna nya jordbruksmetoder. Informant 5 menar att det kan bli bra resultat om metoderna fungerar, men att det även kan få ödesdiga konsekvenser för bönderna om det inte fungerar:

[...] as volunteers we're not trained professionals in agriculture, that can have tons of bad consequences for people [...] people will come in and they'll have read one book on agriculture and they'll be like "you should plant your fields this way" and then people do, or people try it, because surely this American knows what they're talking about and has this extra sense of what you're doing, even when you don't in a lot of ways, just because they assume that you do because you've come to help them with things. And maybe you do, and your book was right and you've changed something for the better, but maybe it was wrong and now you've destroyed their harvest and they don't have anything to eat for the next... like we've now destroyed a family.
(Informant 5)

Informant 2 för ett liknande resonemang om att det finns en risk att volontärer gör mer skada än nytta, trots att man hela tiden har menat väl och velat hjälpa till:

[...] det finns en lärare på skolan och när vi kommer dit så är det som att han backar och säger "hur vill ni göra, säg hur ni vill göra, jag hjälper till", det är ju lite fel, för själva syftet är ju att vi ska assistera honom och inte tvärtom. Han är ju den som ska stanna kvar och han är ju den som skapar någonting som är hållbart under en längre period och jag tänker att om lärare skulle bytas ut i form av volontärer hela tiden så skulle det aldrig bli något som är konstant, då skulle det alltid vara en föränderlig skolprocess för de här barnen och då skulle det få en helt motsatt effekt. Tanken att *bara hjälpa* skulle faktiskt, i vissa fall, göra mer skada än nytta.
(Informant 2)

Informant 5 och 2 reflekterar kring det som de upplever är problem och risker med att man som volontär tar över arbetet i stället för att "assistera" eller ge faktiskt hjälp. Detta skulle vi kunna förstå som att informanterna själva tänker ur ett postkolonialt perspektiv. Citaten är tydliga exempel på informanternas föreställningar om att volontärer kan få och/eller ta ett alldeles för stort ansvar och således riskera att förvärpa situationen för lokalbefolkningen i stället för att hjälpa dem. Informanterna verkar därmed ha en medvetenhet om att det finns en bild av att västerlänningar ska ha mer kunskap och vara tilldelade mer makt (jmf Wikström 2009). Informanterna är noga med att reflektera kritiskt kring sitt volontärarbete så att det ska bli så bra som möjligt för lokalbefolkningen.

6.1.3 Det optimala volontärarbetet

Informanterna tog upp hur de skulle vilja att volontärarbete såg ut och hade tankar om vad de tror skulle hjälpa lokalbefolkningen mest. Många av dem var tveksamma till sitt eget volontärarbete och ifrågasatte ifall det faktiskt gjorde någon nytta:

Vem gör vi det här för egentligen? [...] Det är bättre om det sker ett utbyte mellan två länder till exempel, i stället för som nu att det kommer ner ett gäng på fem stycken som bara är här och ger... Personer i Sverige skulle ha så mycket att lära av personer härifrån, så ett utbyte skulle vara så bra åt båda håll.
(Informant 4)

I citatet ovan tycker informant 4 att volontärarbete snarare borde vara ett utbyte mellan två parter. Detta står för en tanke om att volontärarbete skulle kunna innebära en mer jämlik relation där den ena sidan, Väst, inte är den enda som har "rätt" (jmf Wikström 2009) utan att man i stället bör lära av varandra.

Informant 2 och 4 tycker att man borde arbeta mer långsiktigt och fokusera mer på att utbilda lokalbefolkningen:

Jag tycker att människor ska rekryteras, "du är socionom, du är läkare och du kan fylla den här funktionen på grund av din kompetens" och inte i egenskap av att du är västerlänning [...] Egentligen borde man utbilda människor på plats, egentligen så tycker jag att då får vi väl komma ner och jobba som lärare för att lära någon att jobba som socialarbetare, som finns kvar och som kan lära någon vidare. Att komma ner och släcka en eld, släcka en brand, är egentligen inget konstant, är egentligen inget som genererar något bra.

(Informant 2)

[...] eller att vi snarare kommer och lär andra människor som jobbar med socialt arbete det vi kan. Och sen att dom jobbar med lokalbefolkningen, eftersom vi kommer och reproducerar den här bilden av vita, rika, mäktiga människor.

(Informant 4)

Informant 2 har en tanke om att volontärarbete skulle fungera bättre om volontärer hade kompetens för det de arbetar med. Informant 2 har även en tanke om att hjälp till självhjälp i längden skulle vara bättre än att enbart bidra med en tillfällig lösning på ett problem som kvarstår när volontären reser därifrån. Sin (2009) menar att volontärarbete, så som det ser ut idag, inte fungerar stärkande för lokalbefolkningen. Informant 4 har en liknande tanke om hjälp till självhjälp och utbildning av lokalbefolkningen, vilket enligt informant 4 skulle kunna förhindra det som hen upplever är en västerländskt stereotyp.

I följande citat av informant 2 och 3 uttrycker de tankar om att volontärarbete skulle kunna vara mer effektivt om det var annorlunda upplagt:

[...] det hade kanske inte blivit samma känsla om vi hade kommit ner och jobbat administrativt och inte jobbat i direkt kontakt och utfört arbete som inte... bara byta blöjor, vilket vem som helst kan göra. En västerlänning kan göra något annat som behövs göras i samhället, så någon annan kan vara lärare i skolan och det är det som skulle ändra hela känslan av det och också resultaten av det.

(Informant 2)

Vi hade egentligen inte behövt vara närvarande, vi hade i stället kunnat utbilda eller jobba administrativt, men då får man inte träffa de gulliga barnen.

(Informant 3)

Informant 4 pratar om hur hjälp kan ges på flera olika nivåer:

[...] nej jag tror inte att vår hjälp behövs, samtidigt tycker jag att bistånd och så är bra på vissa sätt, men hjälpen behövs ju inte lika mycket alls. Snarare än att hjälpen behövs så tycker jag att det är skitbra med utbyten [...] Men det som jag egentligen skulle se vore hjälp, ordentlig hjälp, och den hjälpen som egentligen

verkligen behövs för att ett land som Tanzania som precis som alla andra länder har problem, men har ganska grova problem demokratiskt sett, till exempel med korruption, är att det behövs på en strukturell nivå. Alltså hjälp på individnivå, som volontärer ger, liksom individ- eller gruppnivå, smågruppnivå, det är ju bara en tillfällig lösning. Men på en strukturell nivå, där hjälpen verkligen behövs, där är det också extremt mycket svårare att ge den. Men det kanske är så att hjälpen ofta ges på en nivå, eller koncentreras på en nivå, där den egentligen inte är som mest effektiv, eller där den gör störst skillnad.

(Informant 4)

Informant 4 har en självkritisk syn på sitt volontärarbete då hen upplever att detta sker främst på hens, "givarens", egna villkor (jmf Eriksson Baaz 2001). Samtidigt understryker informant 4 att någon form av hjälp behövs, exempelvis på en strukturell nivå. Att hjälpa till på en strukturell nivå skulle dock även det kunna innebära en slags pastoralmakt, även det skulle kunna fungera på "givarens villkor". Är det de västerländska "sanningarna" eller normerna som ska definiera hur Tanzania bör fungera på en strukturell nivå? (jmf Jervinen 2002).

6.1.4 Kritik mot egna föreställningar

I slutet av föregående stycke har informant 4 en självkritisk syn på sitt volontärarbete. Informant 2 har liknande tankar kring hur volontärarbete bör arrangeras och utifrån vems behov det utförs:

Det känns som att vi utgår ifrån västerlänningars behov som en möjlighet att kunna förändra, och då tänker jag att då måste man kanske i stället skapa större insikt i vad det är för problem vi jobbar med och hur man bäst bemöter dem och få västerlänningar att förstå det. Man måste utgå från problemet i stället för att utgå från dom som kan lösa problemet [...]

(Informant 2)

I förhållande till denna självkritiska syn på volontärarbete kan vi i citatet nedan se hur informant 1 upplever att volontärarbete även kan kritiseras av utomstående för att vara oviktigt, just för att det utförs av volontärer, och således underskattas:

[...] if I tell people that I'm a volunteer they don't take me seriously, so I don't ever describe myself as an volunteer, I just have a job that I don't get paid for... But it's funny, there is this kind of mindset, if you tell people here that you are volunteering [they say] "aww that's so sweet of you" and it's not... it automatically demeans the work that people are doing [...] if a volunteer is doing it, it can't be that important, it can't be that relevant...

(Informant 1)

I motsats till detta säger dock informant 1 även att volontärer behöver inse vilken begränsad tillgång de ofta faktiskt är för lokalbefolkningen:

Some people come because they've been brought up to believe that Africa needs their help. [...] unless you've got a very specific project that's been designed together with the people or the organization that you're going to support, the chance of you actually delivering something useful is very slim. [...] it would be great if people coming understood that they're going to be of very limited use to the organization. But they can have a great time and share as much as they can,

but then again not expect to be treated as some kind of saint because they're giving their time, because to be honest no one really cares.
(Informant 1)

Att informant 1 först säger att hen upplevt att volontärarbete ofta kritiseras för att vara oviktigt och sedan själv håller med om att volontärarbete ofta inte gör så stor skillnad förstår vi som en slags ambivalens inför själva volontärarbetet.

Informant 3 pratar om hur hens bild av Tanzania förändrades när hen kom till landet och insåg att den ”hjälp” hen tänkte bidra med kanske inte riktigt behövdes:

[...] innan man åkte hit hade jag en förväntning om att man skulle ta mer plats och vara mer betydande, men man är bara en fis i universum [...] Jag tror att man tänker att... dels vad media visar, u-länder, att vi sitter på resurser, på pengar, vi ska kunna göra det och det, man har målat upp en bild av att det ska vara så himla mycket tragedi överallt och vi ska komma med pengar och hjälpa folk. Man har en förväntan av att det är barn som går runt med svullna magar och man ska komma dit med insamlade pengar och man ska göra skillnad, och sen när man kom hit, så är det inte alls det. Det är en uppmålad bild som inte stämmer med verkligheten.
(Informant 3)

De två citaten av informant 1 och 3 ovan visar att informanterna har en bild av att volontärer ska göra mer nytta än vad det visar sig att de faktiskt gör, en bild av att Afrika behöver deras hjälp och att denna bild utmanas när de väl kommit på plats i Tanzania. På liknande sätt beskriver Eriksson Baaz (2001) hur media matar oss med en bild av Afrika som reproducerar och upprätthåller traditionella bilder av afrikaner, krig, svält och fattigdom.

6.1.5 Dialog och pastoralmakt

Informant 8 har en tanke om att en god kommunikation är det viktigaste redskapet för att volontären ska kunna bidra med hjälp, och menar att volontären annars kan bli en börda i stället för en tillgång:

[...] en stor organisation som inte har någon förberedelsegrupp och bara skickar dit någon, och själva stället som ska ta emot volontären, till exempel en skola, har inte heller fått någon förberedelse och det blir en extra börda för dom och då blir det ju motsatsen för vad en volontär ska vara. [...] [Man behöver] ha väldigt mycket dialoger om allting.
(Informant 8)

Utifrån sina egna erfarenheter av volontärarbete berättar informant 8 om vad problem i kommunikationen kan leda till:

[...] man har väldigt mycket projekt som inte är anpassade efter kontexten, för där tror jag att många gör fel, man tänker eller man skapar ett projekt eller en volontärsats och sen applicerar man bara det på olika ställen utan att förstå vad grundproblemen är eller vad grundpelarna som man borde jobba med är. Så jag tror att en kulturell förståelse och en kontextuell förståelse är otroligt viktigt.
(Informant 8)

I citatet ovan finns tydliga paralleller till Foucaults pastoralmakt (Jervinen 2002). Den som skapar projektet eller volontärinsatsen kan helt enkelt sägas utöva pastoralmakt genom att sätta in de insatser som man *tror* behövs, utan att förstå situationen och grundproblemen.

Flera av citaten ovan talar för att Foucaults citat: ”Det är inte möjligt att utöva makt utan kunskap, det är omöjligt för kunskapen att inte framkalla makt” (Nilsson 2008, s. 84) stämmer överens med våra informanternas upplevelser. Enligt informanterna dominerar den västerländska kulturen och har därmed ”rätt” att definiera vad som är sant eller ej. Våra informanter är medvetna om att de anses besitta ”rätt” sorts kunskap och att detta nödvändigtvis inte alltid stämmer, men upplever att det är det som präglar mottagarnas förväntningar (jmf *ibid.*). Att tro att man har mer makt/kunskap och därmed möjlighet att definiera vilken slags hjälp som behövs kan enligt Foucault förklaras som pastoralmakt (Jervinen 2002). Att i stället för att ta hänsyn till lokala förståelser och de problem som ligger till grund för situationen i landet utforma hjälpen eller insatserna utifrån sin egen förförståelse och förmåga är ett tydligt exempel på hur pastoralmakt kan utövas, i detta fall av västerländska volontärer i Tanzania.

För att avsluta detta kapitel vill vi dela med oss av ett citat där informant 1 funderar kring hur man som volontär ”hjälp” lokalbefolkningen och ifrågasätter i fall samma slags hjälp hade varit acceptabel att ge på samma sätt i sitt hemland. Detta citat ger oss en tydlig bild av den problematik som finns kring begreppet ”hjälp”:

The way I try to think about it is: imagine there weren't different countries, and imagine England was just the entire world, and you've still got the different climates and all that kind of stuff. But like, if I were to do this at home, if I were to treat people like this at home, if I were to be treated like this at home, would it be acceptable, or would it not be acceptable? Would it be weird, would it be condescending, would it be patronizing? And I find that quite a helpful tool just to think about...

(Informant 1)

6.2 “Det osar lite moder Theresa”

I detta kapitel avhandlar vi temat: Vad driver volontären?

Något som vi finner intressant vad gäller volontärarbete är vilka olika drivkrafter som ligger till grund för volontärarbetet. Under intervjuerna tog detta ämne stor plats och våra informanter hade många olika tankar och reflektioner kring drivkrafterna bakom deras arbete. Många av våra informanter är självkritiska och medvetna om att volontärarbete kan vara själviskt. Att volontärerna reflekterar över sitt volontärarbete upplever vi tyder på en förståelse för problematiken med volontärarbete. Vi kan även se en medvetenhet hos informanterna om att arbetet drivs av både inre och yttre drivkrafter. Den inre drivkraften styrs av att människan vill känna tillfredsställelse och glädje, medan den yttre drivkraften styrs av yttre belöningar som berömmelse eller pengar (Deci 1975). Utöver de inre och yttre drivkrafterna finns det drivkrafter som karaktäriseras av solidaritet.

Några av våra informanter betonar att volontärarbete handlar mycket om egen vinning, att man själv får ut något och att man mår bra av det: ”för att man ska må bra själv någonstans,

alltså för sin egen skull” (Informant 3), medan informant 2 säger att det kan handla om att utjämna världens orättvisor:

Om jag ska utgå ifrån mig själv och vilka känslor jag har så är det nog, som många volontärer, att jag har svårt för orättvisor och att det ser ut på ett visst sätt i världen. Man vill förbättra på något sätt och skapa en förändring och det tror jag att man genuint känner. [---] Vi tillhör den 1 % som har det bäst ställt i hela världen. Jag tror att alla människor bär på något sorts dåligt samvete för det, omedvetet eller medvetet så känner man någon slags skuld, alla är medvetna om den historia som har varit, vi har kolonialiserat hela världen.
(Informant 2)

Ett sätt att se på detta citat är utifrån Eriksson Baaz (2001) som skriver om ”den vite mannens börda” och om hur västerlänningar har sett det som sin uppgift att ”hjälpa”, det vill säga kolonisera, Afrika. Informantens ”skuld” är ett slags dåligt samvete över ”den vite mannens börda” och koloniseringen. Vi kan också förstå detta citat utifrån Odéns (2006) tankar om solidaritet som insikten om att fred och välstånd är något universellt som inte är förbehållet rika västlänningar. Att hen känner ”skuld” över världens orättvisor och har denna solidariska tanke är en av drivkrafterna till hens eget volontärarbete. Informant 2 verkar ha uppnått en *”känsla av eller insikt om samhörighet”* (Blennberger 2006, s. 238). Denna solidariska drivkraft blir mer tydlig när Informant 2 fortsätter med en tanke om att:

[...] det vi gör [som volontärer] är en jättestor insats, men när jag säger så, så tänker jag nog att det gör vi tillsammans, alltså det är inte vi som kommer hit och skapar någonting, utan det är vi som kommer hit med förutsättningarna att skapa någonting, kanske då en ekonomisk förutsättning och jag tänker att det vi skapar på plats är någonting vi gör tillsammans, med lokalbefolkningen och barnen som vi jobbar med. Vi skulle aldrig kunna komma hit och trola utan vi kommer hit med ett verktyg och ett projekt.
(Informant 2)

I det andra citatet poängterar informant 2 samarbetet och ömsesidigheten med de personer hen arbetar med (jmf Blennberger 2006; Mohanty 2006), då det enligt informant 2 inte är volontären som kommer till Tanzania med kunskap som den är redo att dela med sig av, utan det är i mötet mellan volontären och, i detta fall, barnen som skapandet uppstår.

Informant 2 fortsätter att prata om volontärarbete som ett sätt att lindra sitt dåliga samvete:

[...] Jag kan se på nyheterna från svältkatastrofen i Sudan, för jag har ju faktiskt varit och gjort mitt, jag behöver inte må så jättedåligt. Men jag tror inte att något av det här är tänkta tankar, det är det undermedvetna behovet av att behöva göra någonting som triggar en, att det i grund och botten är fruktansvärt själviskt och inte osjälviskt.
(Informant 2)

Ett annat sätt att se på hens citat är utifrån Decis motivationsteori (1975) då detta är en inre drivkraft, att man själv mår bättre av att man känner att man har bidragit med något. Fortsättningen på citatet av informant 2 visar ytterligare en sida:

[...] det här är något som plåstrar om det lite, så att det känns lite bättre [...] det är samma sak som att ha ett fadderbarn [...] folk vill ha ett foto, folk vill ha ett

barn som man kan sätta upp på kylskåpet [och säga] "det här är vårt barn som vi hjälper, det här är vårt fadderbarn", självklart är hela den delen bara den egna själviska vinningen [...] folk vill veta vart pengarna går, folk vill kunna klappa sig själva på axeln och gärna kunna berätta det för andra, så jag tror inte att det är så himla konstigt att volontärarbete är så populärt.
(Informant 2)

Informant 2 har en föreställning om att volontärer även drivs av en yttre drivkraft när hen säger att "folk vill kunna klappa sig själva på axeln" och "kunna berätta det för andra". Att få beröm för det arbete man har gjort, att bli bekräftad av andra som ser att man har gjort någonting bra och uppmärksammar en för det fungerar som en yttre belöning (jmf Deci 1975).

Informant 5 uppger att hen arbetar som volontär för att i framtiden kunna få ett arbete som hen verkligen är intresserad av, och att hen tror att en vanlig anledning till att arbeta som volontär är att man eventuellt kommer ha nytta av det i framtiden:

[...] the reason I wanted to come was that I wanted to use the volunteering as a transition into a new career. [...] I know some people in the US do it because it looks good on their resume [sv. CV].
(Informant 5)

Att använda volontärarbete som en del i sin karriär och att sätta det på sitt CV är en yttre drivkraft som motiverar människor till att arbeta som volontärer, att volontärarbetet är ett sätt att skapa sig egna fördelar som man i framtiden kommer att belönas för (jmf Deci 1975). En tydlig motsats till vad informant 5 säger ovan är då informant 1 förklarar att hen arbetar som volontär för att hen då får möjlighet att göra något som hen verkligen tycker är intressant: "I made a decision [...] that I was only going to do work that I really wanted to do". Volontärarbetet verkar i detta fall vara enda sättet för informant 1 att få jobba med något som hen finner intressant. Enligt Deci (1975) är detta en inre motivation då informant 1 arbetar som volontär för att hen själv blir tillfredsställd av att utföra arbetet, utan att några yttre faktorer påverkar.

Informant 6 pratar om hur det känns när hen märker att hen lyckats lära ut någonting i skolan där hen arbetar:

I can see in their eyes when I say "good, safi" and they're like "oh, I get it" and they light up. When they get what I'm teaching them, I really feel like I'm making a difference.
(Informant 6)

Att bli bekräftad på det sätt som informant 6 talar om är en yttre belöning, att få beröm och uppskattning och känna att man gör skillnad, vilket är en yttre drivkraft till att utföra volontärarbete (jmf Deci 1975). Wearing (2001) kom fram till liknande slutsatser, att "being useful" och "being needed" är några av ett flertal faktorer som motiverar volontären. Ett annat sätt att se på citatet är att informant 6 drivs av en mer solidarisk drivkraft eftersom hen blir glad av att andra blir glada och verkar känna en slags ömsesidighet i detta (jmf Mohanty 2003). Ur ett postkolonialt perspektiv förstås citatet ovan med hjälp av Eriksson Baaz (2001) som skriver att bilden av afrikanen är att denne fortfarande är beroende av den vite mannen som hjälpte. Denna bild reproduceras hos de volontärer som känner att de blir tillfredsställda av att lära "de Andra" något och att "hjälpa" dem. Denna tillfredsställelse kan jämföras med

Tomazos och Butlers (2010) studie där de har en hypotes om att det finns paralleller mellan frivilligt arbete och att vara en hjälte. Informant 6 pratar även om vad hens familj och vänner tycker om hens volontärarbete, vilket också är en yttre drivkraft eller ett sätt att vara ”en hjälte”, framför allt då informant 6 säger att hens familj och vänner tycker att hen är ”modig”:

My family and friends are really jealous and want to hear about it all the time. And they think it's kind of brave that we're doing this, because you don't really know what you're going in to and what you're going to see. They're just impressed in a way.
(Informant 6)

Informant 4 pratar om ungefär samma sak, fast är kritisk till att få denna typ av yttre belöning:

Jag tänker att man får väldigt mycket, och ganska oförtjänt mycket cred [av personer hemma i Sverige] för att man har jobbat som volontär och framstår som någon väldigt osjälvisk person och så här godhjärtat och att man brinner för andra människor.
(Informant 4)

Detta kan också relateras till Tomazos och Butlers (2010) studie där de beskriver bilden av hjälten som någon som är modig, åker ut på äventyr och kommer tillbaka med nya erfarenheter och lärdomar och blir uppskattad och beundrad av vänner och bekanta. Viljan att vara en hjälte och bli tillfredsställd genom uppskattning och bekräftelse är även detta en yttre drivkraft som driver volontären i sitt volontärarbete (jmf Deci 1975). Att informant 4 är kritisk till detta står för en mer solidarisk tanke, då informant 4 inte vill få ”beröm” eller ”cred” för sitt volontärarbete, utan i stället ser det som ett samarbete eller ett sätt att hjälpa människor som är ”en av oss”, på lika villkor (jmf Blenberger 2006).

Trots att många av våra informanter är kritiska till att volontärarbetet delvis utförs på grund av själviska anledningar och att man som volontär borde fråga sig själv ”för vems skull göra jag detta?”, har vissa av våra informanter en föreställning om att det själviska måste kunna uppfyllas för att människor över huvud taget ska vara intresserade av att utföra volontärarbete, bland annat informant 2:

Hade jag varit lika villig och komma hit och jobba på ett kontor, jobba administrativt, hade jag kunna tänka mig att komma hit och jobba med ingen kontakt med lokalbefolkningen överhuvudtaget? Förmodligen inte [...] man motiveras av att se ett direkt resultat.
(Informant 2)

Informanterna brottas med att inte vilja vara en självisk person, samtidigt som de faktiskt säger att de gör ett bra arbete och är stolta över att vara volontärer. Denna ambivalens gentemot volontärarbete är något som vi upplevde som gemensamt hos alla våra informanter. Informanterna reflekterar kritiskt över sin egen vinning och försöker samtidigt motivera eller rättfärdiga volontärarbetet. Denna ambivalens är en kombination av människans själviska egenskaper, som drivs av inre och yttre drivkrafter, och en solidarisk vision som trots allt verkar vara grundläggande för deras val att arbeta som volontärer. Volontärerna reflekterar kring huruvida det hade varit intressant för dem att arbeta som volontärer om de själva inte hade fått ut någonting av det, vilket tyder på att volontärarbete i många fall till viss del är själviskt. Samtidigt visar framför allt informant 2 på ett målande sätt den solidaritet som

driver hen och som ligger till grund för hens volontärarbete, en solidaritet som vi upplever skulle kunna beskrivas som mer osjälvisk.

6.3 Upplevda förväntningar

I detta kapitel avhandlar vi temat: Förväntningar på volontären.

Självklart finns det massvis av förväntningar kopplade till volontärarbete. Vi har valt att fokusera på de förväntningar som uppstår i mötet mellan volontären och lokalbefolkningen. Flera av informanterna upplevde att det fanns stora förväntningar mot dem, både från tanzaniska kollegor, personer ur lokalbefolkningen och de ”hjälpmottagare” som informanterna arbetade med. Många av informanterna upplevde att förväntningarna var höga och kände att de inte kunde uppfylla dem. De upplevde även att förväntningarna ofta kopplades till deras vithet. Följande två citat visar vilka stereotypa bilder av västerlänningar som många av volontärerna upplever att de stöter på i Tanzania:

If you're white, they assume you have an education and they assume you've got loads of money. And the fact that you are here and you are white means you *do* have a lot of money.

(Informant 1)

[...] vi är ju vita, det låter ju hemskt, men jag tror absolut att de har förväntningar på att man besitter någon form av mer kunskap [...] Dels ekonomiska förväntningar, man har en massa pengar, man kommer som volontär, man ska ha gjort någon fundraising [...] De förväntningar man har här, eller som lokalbefolkningen har på en, det är klart att det är jobbigt eftersom man inte känner att man utträttar speciellt jättemycket egentligen [...] Det känns som att du ska kunna jobba med vad som helst bara för att du är vit.

(Informant 3)

Enligt Hall (1997) behövs motsatspar och kategorier för att vi ska kunna förstå och tolka världen, vilket dock kan leda till förenklade dikotomier mellan exempelvis vita och svarta. Dessa dikotomier innebär dessutom ofta en hierarkisering där den ena gruppen tilldelas en högre maktposition än den andra. Citaten ovan är tydliga exempel på hur volontärerna upplever att de reduceras till stereotypa bilder av västerlänningar utifrån det som de upplever är lokalbefolkningens förväntningar om större ekonomiska tillgångar och mer kunskap. Informant 7 arbetade på en skola där hen upplevde att volontärerna förväntades ha kunskap om pedagogik även om de inte var utbildade pedagoger:

De första dagarna så kändes det som att de [ordinarie lärarna] trodde att vi hade utbildning, när de ville att vi skulle stå där och komma på en massa saker.

(Informant 7)

I och med att lärarna, enligt informanterna, hade dessa förväntningar på dem sattes de automatiskt i en överordnad maktposition. Foucault pratar om kunskap som makt och hävdar att den som besitter kunskap får makt (Nilsson 2008). I exemplet ovan kan detta gälla även om man faktiskt inte besitter den kunskap som man tros ha, det vill säga att informanten faktiskt inte är utbildad pedagog. Utifrån ett postkolonialt perspektiv kan man förstå exemplet som att det snarare är det som informanten upplever som lärarnas ”fördomar” om att västerländska volontärer har kunskap, än deras faktiska kunskap, som gör att de tilldelas

makt. Samtidigt kan volontären själv ta på sig en överordnad maktposition och uppleva sin kunskap som tillräcklig: ”Men uppgifterna var inte så svåra, så det var helt okej” (Informant 7). Den makthierarki som uppstår i mötet mellan volontären och, i detta fall, läraren konstrueras således utifrån de fördomar och förenklade stereotypa bilder av vithet och kunskap som vi kan tänka oss finns hos såväl lärarna som volontärerna (Hall 1997). Att informanten i fråga uppfattar att hen själv har tillräcklig kunskap skulle kunna härledas till det som Eriksson et al. (1999) skriver om hur forna kolonialmakter än idag definierar sig själva som överlägsna de forna kolonierna, vilket är en slags fortsatt kolonialism.

Informant 8 problematiserar den västerländska kunskapen och säger att hen inte vill styra och ställa, men att det trots detta ibland blir så:

Vi [volontärerna] försöker egentligen stödja det som de försöker göra [lokala initiativ], men kommer snarare och säger att vår åsikt väger mer än deras.
(Informant 8)

Trots att informant 8 vill stödja lokala initiativ upplever hen att volontärer förväntas veta mer än tanzanier. I följande citat ger samma informant ett exempel på förväntningar som hen upplever riktas inte bara mot volontärer utan mot västerlänningar generellt:

Zanzibars TV var där [...] och de frågade till exempel min kompis så här ”What is your advice for the Tanzanian people?” och hon liksom, det var första gången hon var i Afrika och det var hennes första dag liksom. Vad ska man säga?
(Informant 8)

Informant 2 pratar om hur det känns när förväntningar riktas mot hen utan att hen får någon chans att faktiskt höra från lokalbefolkningen vad de önskar:

Vi är ju [socio]nom-]studenter, men för dom är vi socialarbetare [...] Jag har verkligen upplevt att dom har förväntningar på oss, dom lyssnar och säger ”berätta hur vi ska göra, vad vill vi uppnå, varför är det här bra?” Det är ingen som berättar för oss, utan det är det omvända, att vi ska berätta om våra tankar och idéer.
(Informant 2)

I citatet ovan menar informant 2 att Västs metoder inte nödvändigtvis är ”bäst”, men att det är den bilden som hen upplever att lokalbefolkningen har. Ur ett postkolonialt perspektiv kan vi förstå detta som att det inte bara behöver är västerlänningar som reproducerar bilden av att västerländsk kunskap eller västerländska metoder är de ”rätta”. Även om den västerländska volontären själv inte anser att dennes metoder är de bästa upplever informant 2 att lokalbefolkningen ofta efterfrågar det västerländska ”sättet” eller de västerländska metoderna. Informant 6 nämner en liknande upplevelse från skolan där hen arbetade: ”They were really interested in how we learn, like in the Western world.”

Informant 5 pratar om vilket stort ansvar man får och/eller tar som volontär. Hen berättar om sin upplevelse av att bönderna litar på volontärerna, just eftersom de är där för att hjälpa dem, de antas veta vad de pratar om:

[...] people try it, because “surely this American knows what they're talking about” [...] even when you don't in a lot of ways, but they assume that you do because you've come to help them with things.
(Informant 5)

Informant 1 berättar på liknande sätt om hur hen upplever att de tanzaniska kollegorna förväntar sig att man som volontär själv vet vad man kan hjälpa till med eller vad man är bra på:

The guys [de tanzaniska kollegorna] were saying to them [volontärerna] "so what do you want to do?" and they just, you know, "no idea, what do you want us to do?" and then the guys here were really confused and said "if you don't know what to do, why did you come?" and they said “because you know, we want to help”
(Informant 1)

Dessa förväntningar som informant 5 och 1 upplever riktas mot dem förstår vi på samma sätt som tidigare citat, det vill säga att såväl volontären som lokalbefolkningen har en bild av att västerlänningar har kunskap som tanzanier saknar. Förväntningarna präglas av en sorts tillit till västerlandet som överlägset, vilket skapar en ojämn makthierarki mellan grupperna (Hall 1997). Man skulle dock även kunna vända på det och förstå förväntningarna på ett helt annat sätt, nämligen som ett tecken på vad Foucault skulle kalla för motstånd eller motmakt (Nilsson 2008). Ur denna synvinkel skulle vi kunna förstå de höga förväntningarna som att lokalbefolkningen, ”hjälpmottagarna”, i stället använder sig av volontärernas kunskap, eller att de åtminstone sätter press och ställer krav på volontärerna om att faktiskt bidra med något som lokalbefolkningen har nytta av. Detta perspektiv använde Pink (1998) i sin studie där hon menar att lokalbefolkningen använder sig av västerlänningars kunskap och tillgångar för egen vinning.

Informant 5 berättar vidare om de förväntningar som hen upplevde riktades mot hen vid ett besök hos bönderna på landsbygden:

[...] they had really high expectations that we knew how to do everything [...] they expected us to know a lot, but not be able to actually do anything. So they did not expect us to be able to carry water to the house, or work in the fields [...] and they'll be like “no, you can't pick up the chair”, and I'll be like “I can, I'm not that weak, I can pick up something that weighs three pounds without falling over”. [...] but at the same time they expected you to have a lot of answers, so they expected you to have this really high intellectual capacity and really low physical capacity. Which was tough because at the end of the day, my physical capacity was much higher than the intellectual capacity [...] in this specific subject. “No, we didn't know anything about farming, we can't actually help you with that, you know much more about it than we do”.
(Informant 5)

I citatet ovan upplever informant 5 att hen inte uppfyller de förväntningar som riktas mot hen. Att volontären faktiskt inte hade de kunskaper om jordbruk som behövdes för att hjälpa bönderna skulle ur ett postkolonialt perspektiv kunna förstås som att såväl volontären som lokalbefolkningen har litat på att västerlänningar “kan mer” eller vet vad de pratar om. På samma sätt kan vi förstå de upplevda förväntningarna om hög intellektuell kapacitet men låg fysisk kapacitet som att bönderna ur lokalbefolkningen har en bild av att västerlänningar

besitter en högre eller bättre kunskap. Bilden av västerlandet som överlägset sina forna kolonier reproduceras således genom att såväl volontären som bönderna utgår från en förenklad dikotomi mellan volontären - västerlänningen - och afrikanen, här representerad av bönderna (Eriksson et al. 1999; Hall 1997).

6.4 Att vara “mzungo” i Tanzania

I detta kapitel avhandlar vi temat: Tankar om västerländskt volontärarbete/vithet. “Mzungo” är det swahiliska ordet för vit person eller västerlänning.

[...] the fact is I'm a white person in Tanzania, so I can walk into any company, any government building [...] we would go to these buildings and these guys [de tanzaniska kollegorna] wouldn't even be allowed past security without an appointment, whereas I could walk right up and then find out, get the contact number, personal phone numbers of anyone I wanted. [...] If you're a white person here, you have power. And anyone who tells you otherwise is lying. And that power can be a little bit addictive.
(Informant 1)

6.4.1 Respekt på grund av hudfärg

Ett återkommande tema hos flera av informanterna var deras vithet. Många av dem pratade om hur deras vithet påverkar det arbete de utför och beskrev det som relativt problematiskt att vara vit västerlänning i det tanzaniska samhället. För många av informanterna innebär vitheten att de blir utpekade, synliggjorda eller behandlade på ett sätt som de inte är vana vid i sina hemländer. Citatet av informant 1 ovan visar ett tydligt exempel på vilken slags särbehandling man som västerländsk volontär kan råka ut för. Att bli särbehandlad utifrån exempelvis hudfärg skulle kunna kallas för andrafiering, då människor behandlas utifrån en förenklad gruppstillhörighet vilken de kategoriseras in i och som hierarkiseras i förhållande till andra grupper (Hall 1997). I citatet ovan upplever informant 1 att en tydlig gräns mellan Vi, västerlänningar, och de Andra, tanzanier, görs när hen får tillträde till exempelvis myndighetsbyggnader, vilket inte de tanzaniska kollegorna får. På samma sätt visar följande två citat av informant 4 och 8 hur de upplever att de får “oförtjänt” mycket respekt, enbart i egenskap av att vara vita:

Jag tycker att det vore helt rimligt ifall folk typ kollar skitsnett på mig här, med tanke på vad vita har gjort i historien här, det är så gräsligt! Men det är ju inte så och det är så fruktansvärt skevt att jag blir bemött med någon jävla respekt fastän jag absolut inte har gjort ett dugg för att förtjäna den här respekten, och det är jättetokigt. Det är väldigt mycket det här ”är du vit så har du en massa resurser och då är det schysst att stå på god fot med dig” [...] liksom vuxna här i stan har sökt upp en, utan att ha någon aning om vem jag är som person, utan bara i egenskap av att vara vit, och allt det jag står för. [...] Men att det blir det här, det kommer vita människor och de har alltid pengar och makt och vi får ta del av det, men sen så drar dom. Det är svårt.
(Informant 4)

Alla som är ledare i [byn där hen arbetar] är liksom gamla män och sen får jag helt omotiverad respekt, när de annars ser ner ganska mycket på kvinnor i just det området [...] Man får en väldigt oproportionerlig maktbalans [...] folk ska

vara så här, sätta en på en position som man inte har förtjänat, det kan jag tycka är jobbigt ibland.
(Informant 8)

Att som vit volontär bemötas med den här respekten är ett tecken på den västerländska överordningen som finns, där vithet värderas högre än icke-vithet (Wikström 2009, Eriksson et al. 1999). Informanterna skapar själva skillnaden mellan vita och svarta, då de konstruerar sin vithet i förhållande till andra/svarta (jmf Hall 1997; Mattsson 2010). Det kan även vara informanterna själva som sätter sig i denna maktposition, då de har en föreställning om att det är just deras vithet som är anledningen till att de blir bemötta med stor respekt.

6.4.2 Upplevelsen av att mötas med skepticism

Informant 3 och 6 berättar däremot om andra bilder av vad det innebär att vara västerlänning i Tanzania. Informant 3 pratar om hur hen tror att hen uppfattas av lokalbefolkningen:

Det är en jätteliten stad och det är inte så mycket vita här förutom typ de som arbetar som volontärer. Det är lite både och, från vissa [ur lokalbefolkningen] anses det positivt medan andra är lite skeptiska. Man får höra ganska mycket och man känner sig ganska utanför många gånger.
(Informant 3)

Informant 6 har liknande upplevelser av hur lokalbefolkningen ibland kan vara skeptiska eller ifrågasättande till volontärer:

[...] they were like too proud to acknowledge our presence. But the people involved with the school, [...] I think they really appreciated us being there. I think there are a lot of proud Africans who don't really like us being there. Don't get me wrong, like they appreciate it, but they think they would manage themselves, that they'd be just fine without us as well. Some people like us and some people don't. [...] I think it's the pride thing. Tanzania is a "good African country", I mean like the safety and so on. So I think they're like "Why are you here? Why not in some other country that's worse than ours?"
(Informant 6)

Informant 6 verkar uppleva att det finns viss tveksamhet hos lokalbefolkningen kring huruvida de faktiskt behöver volontärer. Informant 6 reflekterar över hur situationen kan se ut för "de Andra", de som "utsätts" för volontärbete. Den skepticism som både informant 3 och 6 upplever hos lokalbefolkningen skulle enligt Foucault (Nilsson 2008) kunna förstås som ett tecken på ett slags motstånd hos lokalbefolkningen som ifrågasätter varför västerlänningar kommer och "hjälp" dem utan att de har bett om det.

6.4.3 Är väst bäst?

Flera av informanterna nämnde de tankar som de tror finns undermedvetet hos många volontärer, att man som västerlänning automatiskt "vet bättre". Informant 5 berättar om hur hen tillsammans med andra volontärer försökte "övertyga" bönderna de arbetade med om att de behövde börja använda sig av datorer:

[...] most of the time, I think we spent a lot of time to trying to get people to do what we wanted them to do, instead of trying to work with them, with what *they* wanted to do [...] They didn't have any technology at all, they would write everything down on paper and copy it and they spent all their time copying things from paper to paper and notebook to notebook. So we spent a lot of time trying to get them, trying to make one of their system online and trying to convince them to use more computers, which they did, but we never got the system up and running online. But they do have it now [...] We helped them in some way but not in the way that we planned.
(Informant 5)

Försöken att "övertyga" bönderna att börja använda datorer är en påtryckning att anpassa sig mer till "den västerländska normen", att ta sig "framåt" på utvecklingskalan, vilket Hall skriver om i "The West and the Rest" (Wikström 2009).

Informant 1 pratar om hur viktigt det är att inse att saker kan göras på mer än ett sätt och att "Väst" inte alltid nödvändigtvis vet "bäst":

[...] there are good things about the way things are done at home, and there are good things about the way things are done here. And people coming from the West often feel that the West is better, because its wealthier, and therefore the way that things are done in the West are better, and therefore we must do things here the way that they are done in the West, and things will get better. But the way things are done in the West has led to the economic crisis, it's led to the highest rate of suicide and depression and mental illness and all these things, because of the stress. And the one thing that's amazing here is that people really know how to enjoy the small things and appreciate the small things, and understand that it's not about working fifty hours a day, there's more to life than that, and that people are more important than work. [...] People really don't moan that much about not having money. It's more a survival thing. I've never met a Tanzanian who said "I wanna be rich".
(Informant 1)

Uttalandet är en insikt i hur västerlänningar ofta fortfarande präglas av den koloniala bilden där Väst är överlägsna sina forna kolonier (Eriksson et al. 1999). Informant 1 verkar även tycka att Väst har saker att lära av hur saker och ting fungerar i andra delar av världen, och ifrågasätter den västerländska kunskapen som den "rätta" som bör appliceras på alla kontexter (Wikström 2009). Däremot kan vi även se en tydlig andrafiering i uttalandet, då informant 1 pratar om Tanzania och Väst som tydliga motsatser och konstruerar sig själv i motsats till den Andre (Hall 1997). I detta fall handlar det om positiv andrafiering, då informant 1 ger en positiv bild av den Andre, samtidigt som den Andre reduceras till en stereotyp som får representera ett helt folk. Denna positiva andrafiering kan kallas för exotisering (Wikström 2009), att framställa den Andre som avslappnad, naturlig och "härlig". Detta kan jämföras med de försök som görs för att skapa en positiv bild av Afrika inom biståndsdebatten, vilket i sig fortsätter att reproducera förenklade stereotyper och förstärker dikotomier mellan vita och svarta, Vi och de Andra (Eriksson Baaz 2001). Att kritisera sin egen västerländska kultur, i ett försök att framhäva och stärka en annan, kan i stället befästa redan existerande fördomar och stereotyper. Informant 4 uttrycker liknande tankar där Tanzania förskönas och exotiseras:

[...] många tror att barnen här fortfarande svälter, och jag kan verkligen känna att innan jag åkte så trodde jag att de här barnen, de här HIV- positiva barnen

som vi skulle jobba med, skulle vara så här... typ att jag skulle grina och tycka att det är skitjobbigt att de var så sjuka och hade det så svårt, men nej de är typ världens coolaste, som vilka andra barn som helst [...] jag blev så chockad av hur välmående de är. Det är typ världens bästa land [...] det är så icke-materialistiskt och folk ställer upp för varandra på ett annat sätt här, och jag hoppas på ett sätt att det inte blir så här [som det är i Sverige]. Det är det jag menar, det är fantastiskt här liksom. Det är inte krig och svält och bara HIV och AIDS liksom. Det finns så otroligt mycket mer här och det är väl det som är viktigt att sprida tycker jag [...] Försöka att ge en mycket mer positiv bild. Jag blev nog förvånad över mina egna fördomar lite när jag kom ner hit faktiskt. Och det är ju alltid fantastiskt att få sådana förstörda. Men det är också väldigt normlöst [...] barn är verkligen barn och gör barngrejer och springer omkring och är så här sköna. [...] Så det är fantastiskt här, liksom ingen utseendefixering och det finns så mycket att lära för väst här, och ändå tycker väst att vi kommer och är så grymma för att vi räddar Afrika, och det är bara nej, ni borde åka ner själva och rädda er själva, lite så känner jag då.

(Informant 4)

Även här kan vi se en tydlig andrafiering och exotisering av lokalbefolkningen, i detta fall främst de HIV-positiva barnen som hen arbetar med som hen beskriver som "sköna". Utifrån denna exotisering kan vi dra paralleller till Fanons citat om att den som förskönar afrikaner eller "älskar Negern" är "[...] lika "sjuk" som den som hatar honom" (Eriksson Baaz 2001, s. 183).

Informant 2 pratar om på vilket sätt man kan förstå sin egen västerländska kultur i förhållande till den tanzaniska eller afrikanska: "Jag tror att man själv är lite omedvetet inställd på att man vet nog bäst". Informant 2 pratar vidare om hur hen tänker kring hur olika kulturer bör förstås:

Att vi skulle ligga tio steg före, det är ju som att vi har banat väg för den enda väg som går att gå. Jag träffade en västerländsk man som sa "det är häftigt att ni kan leva så här primitivt, jag hade inte klarat av det, för mig är det omöjligt att gå tio steg tillbaks och må bra i det, men här vet de ju inget annat". Jag reagerade jättestarkt på det. Ja, man kan välja att se det som att man har gått tio steg tillbaks, men man skulle också kunna välja att se det som tio steg åt sidan, det här är ett annat sätt att leva. Ser man på de sociala problemen i form av svält och AIDS-sjuka personer så självklart har folk det sämre ställt i östafrikanska länder i jämförelse med de skandinaviska länderna. Men ser man på andra sociala problem som depression... alltså det finns hur många som helst! Jag har aldrig hört någon säga här i Bagamoyo att "jag har gått in i väggen" eller "jag går hos en terapeut" eller "jag har en ätstörning". Vi har andra sociala problem och det tänker jag också att man måste ha jättestor ödmjukhet inför. Det är inget som säger att vi har kommit till ett bättre ställe, att vårt sätt att leva är bättre. Vi i västerländska länder skapar extremt mycket ångest som jag inte alls upplever finns här, jag har aldrig varit i ett land där jag har mött så mycket genuint glada människor.

(Informant 2)

Informant 2 kämpar med de olika bilder av Tanzania som finns och tar ställning till att hen inte vill reproducera tanken om att Tanzania "ligger efter" i någon slags utvecklingskala. Här kan vi jämföra med Halls tankar om "The West and the Rest", att Väst som koncept fungerar

för att mäta och klassificera samhällen utifrån en utvecklingskala där länder ligger nära eller långt ifrån/efter Väst (Wikström 2009). Samhällen som skiljer sig från den västerländska normen framställs som utvecklade trots att de, som informant 2 säger, även kan beskrivas som att de har utvecklats parallellt, åt sidan (*ibid.*). Även Eriksson Baaz (2001) skriver om hur afrikanen inom biståndsarbete framställs som att inte vara ”redo” att utvecklas. Informant 2 verkar ha genomskådat detta negativa sätt att tala om utveckling och afrikanska länder, samtidigt som hen även ger oss en förenklad och exotiserad bild av Tanzania, då hen berättar att hen aldrig har mött ”så mycket genuint glada människor”. Informant 2 konstruerar på så sätt sig själv och sin egen roll som västerlänning i kontrast till den förenklade och förskönade bilden av den ”Andre” (Hall 1997; Wikström 2009).

7. Sammanfattning och diskussion

Volontärerna hade många tankar kring sina insatser som volontärer. Många ifrågasatte i fall den hjälp som de försökte ge faktiskt hjälpte. En tanke som volontärerna hade var att de inledningsvis trodde att de skulle göra mer nytta och hade en annan bild av volontärbetet innan de kom till Tanzania. En annan tanke som volontärerna nämnde att de hade var hur volontärbete skulle kunna fungera bättre och mer effektivt. Bland annat sa de att hjälpen behövs på en strukturell nivå och att västerländska volontärer ibland bara fungerar som en tillfällig lösning på ett kvarstående problem. Tankar om hur detta skulle fungera bättre var att volontärers uppgifter i stället skulle kunna vara mer administrativa eller ”upplärande”.

Volontärerna ifrågasatte även hur västerländsk hjälp fungerar i Tanzania, exempelvis tog de upp att de inte vill ”ta över” eller ”ta för stor plats”. Det talades även om de drivkrafter som ligger till grund för volontärbetet. Flera menade att det är själviskt att arbeta som volontär då det är man själv som får ut mest av det, medan andra menade att det är något man gör för andras skull.

Volontärerna upplevde att de fick oförtjänt mycket respekt av lokalbefolkningen och att denna respekt är knuten till deras vithet. De känner sig obekväma med sin roll som västerlänning i Tanzania och det faktum att de får representera hela Västerlandet och får eller känner ansvar för den koloniala historien. Vi tycker oss se att det ibland är volontärerna själva som skapar denna hierarkiska skillnad mellan vita och svarta, just för att de själva upplever att det är på grund av sin vita hudfärg som de får denna respekt. Samtidigt säger vissa av volontärerna att de möts av skepticism hos lokalbefolkningen, vilket förstås som att volontärerna själva känner att de inte uträttar så mycket som de ger sken av att göra, eller som att lokalbefolkningen aktivt använder sig av volontärerna för att få dem att göra någon faktisk nytta. Vi kan vidare konstatera att några av informanterna är ifrågasättande och kritiska till att införa för mycket västerländska metoder eller tankesätt i Tanzania, och menar att det västerländska sättet inte behöver vara det bästa, vilket de tror är en vanlig uppfattning i Väst. Samtidigt uttrycker flera av dem ett slags positiv andrafiering av tanzanier där dessa beskrivs som naturliga och glada, trots att de har det sämre ställt än många i Väst. Denna form av positiv andrafiering eller exotisering reproducerar kulturella stereotyper av tanzanier och västerlänningar och förstärker dikotomin mellan Vi och Dom. Många av volontärerna pratar dock även om hur de vill undvika att reproducera makthierarkier baserade på stereotypa bilder av västerlänningar och tanzanier.

I inledningen skrev vi om att vår upplevelse var att verkligheten krockade med våra förväntningar om vad volontärbetet skulle innebära. Vi hade föreställningen om att det

ställdes väldigt höga förväntningar på volontären. Denna "konflikt" upplevde vi var viktig att undersöka och vi ställde oss frågan: finns det mer än en bild av volontärbete? Ja, det finns det, och vi har även kommit fram till att vår föreställning om att det riktades stora förväntningar mot västerlänningar stämde överens med volontärernas föreställningar. De upplevde att det fanns höga förväntningar riktade mot dem och att dessa ofta var kopplade till deras vithet. Volontärerna kände att de ofta inte kunde leva upp till förväntningarna som kunde innebära allt från obegränsade ekonomiska tillgångar till "högre" kunskap och mer utvecklade metoder. Det vi dock behöver fråga oss är huruvida volontärens eget perspektiv på saken påverkar de förväntningar som hen upplever riktas mot hen. Vi vet inte om lokalbefolkningen faktiskt är intresserade av västerländska metoder eller om det bara är volontärerna som har uppfattat att lokalbefolkningen är det, utifrån sina egna fördomar. En tänkbar förklaring skulle kunna vara att volontärerna medvetet eller omedvetet har en föreställning om att lokalbefolkningen kommer att värdera västerländska metoder högre. Ur ett postkolonialt perspektiv skulle man kunna förstå detta som att volontärernas egen uppfattning är att Väst faktiskt är bättre, trots att man uttryckligen säger att man är intresserad av att lyssna till lokala idéer. Vi kan således se att förenklade stereotypa bilder av västerlänningar inte bara skapas av lokalbefolkningen utan även av volontärerna själva. Vi kan bland annat se att volontärerna upplever sig ofrivilligt placerade i en överordnad maktposition, men vi ser inte att de själva gör något åt det. Man kan fråga sig om det är de själva som satt sig i den positionen? Kanske lägger de över ansvaret på någon annan, exempelvis den koloniala historien, som de säger sig vara emot men som de ändå skyller på, i stället för att låta historien vara just historia.

Den övergripande slutsatsen som vi ser i vårt material är att volontären brottas med många olika dilemman och att vi kan se en ambivalens som tar mycket plats. Vi kan se att volontären har ett stort hjärta och väldigt gärna vill hjälpa utsatta människor så att de och deras land ska få en bättre vardag och ett bättre liv, vilket vi ser som en solidarisk tanke. Samtidigt som volontären känner att hen gör en god gärning och ses som en god person så krockar detta med ett dåligt samvete över att man i verkligheten utför en gärning som kan vara självisk. Volontärbetet utförs på volontärens egna villkor och man tjänar själv på det genom erfarenheter, upplevelser, personlig utveckling och de har dessutom roligt. Man kan ställa sig frågan om det är fel att ha roligt när man arbetar med utsatta människor. Volontären själv ifrågasätter detta och får skuld känslor, samtidigt som hen tänker att volontärbete måste vara roligt, annars hade ingen velat göra det. Vi tycker också att allt socialt arbete ska vara roligt för att det ska kunna utföras på bästa sätt och speciellt volontärbete som utförs utan lön. Med detta menar vi inte att vi tycker att allt volontärbete är bra, utan allt volontärbete bör ske med ett tydligt syfte. Det är även viktigt att volontärbetet utförs på rätt och på så jämlika villkor som möjligt, så att både volontären och mottagaren får ut något. Att utföra socialt arbete på jämlika villkor och utan någon slags makthierarki är svårt och detta är särskilt svårt i ett land som Tanzania som har en kolonial historia. Detta är ytterligare ett dilemma som volontären verkar brottas med och som försvårar deras arbete, då volontären inte vågar ta för sig och ta sig an en maktposition utan att få dåligt samvete på grund av det koloniala arvet. Det koloniala arvet har helt plötsligt förvandlats till den "vita ungdomens" personliga ansvar. Detta är ett stort och tungt ansvar som volontären både tar på sig och som läggs på den "lilla" individen.

8. Förslag till vidare forskning

Vårt material ger bara en bild utav ämnet, då vi ställt ett begränsat antal frågor till just vår grupp informanter. Ett förslag till vidare forskning är att ställa liknande frågor till exempelvis lokalbefolkningen/mottagarna, vilket skulle kunna ställas i jämförelse till vårt resultat. Man skulle även kunna göra en jämförande studie och ställa samma frågor till volontärer i Sverige, för att få fram skillnaderna mellan att vara nationell och internationell volontär. Man skulle även kunna göra en jämförande studie i ett annat "utvecklingsland" som i motsats till Tanzania inte varit koloniserat, för att se hur mycket det koloniala arvet påverkar volontären.

Vi har tagit upp begreppet volontärturism i vår uppsats, men på grund av våra begränsningar har vi inte kunnat undersöka detta mer. Ytterligare ett förslag till fortsatt forskning som vi finner intressant är därmed att göra en jämförande studie mellan så kallade volontärturister och "vanliga" volontärer och ta in faktorer som ålder, kön, erfarenhet, längd på vistelsen etc. Finns det några skillnader på volontärturisternas och de "vanliga" volontärernas drivkrafter och syftet med att arbeta som volontär?

Det kan även spela roll vem som ställer frågorna, exempelvis då vi i vårt fall själva fungerade som medskapare till informanternas upplevelser och uttalanden. Detta är något som kan beaktas inför framtida studier. Att använda sig av andra teoretiska perspektiv, så som genusperspektivet, kan även det vara intressant för vidare forskning.

9. Referenser

Blennberger, Erik (2006) "Etik för socialt arbete". I Meeuwisse, Anna, Sunesson, Sune & Swärd, Hans (red.): *Socialt arbete: en grundbok*. Stockholm: Natur och Kultur

Bryman, Alan (2011) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber AB

Deci, Edward L. (1975) *Intrinsic Motivation*. New York: Plenum Press

Eriksson, Catharina, Eriksson Baaz, Maria & Thörn, Håkan (1999) "Den postkoloniala paradoxen, rasismen och 'det mångkulturella samhället'. En introduktion till postkolonial teori". I Eriksson, Catharina, Eriksson Baaz, Maria & Thörn, Håkan (red.): *Globaliseringens kulturer: den postkoloniala paradoxen, rasismen och det mångkulturella samhället*. Nora: Nya Doxa

Eriksson Baaz, Maria (2001) "Biståndet och partnerskapets problematik kapitel". I McEachrane, Michael & Faye, Louis (red.): *Sverige och de andra: postkoloniala perspektiv*. Malmö: Natur och Kultur

Esaiasson, Peter, Gilljam, Mikael, Oscarsson, Henrik & Wängnerud, Lena. (2007) *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*. 3., [rev.] uppl. Stockholm: Norstedts juridik.

Europeiska Ungdomsportalen (2013) "Volontär i Europa" (elektronisk)
<http://europa.eu/youth/eu/article/volont%C3%A4r-i-europa_sv> (2013-09-06)

Foucault, Michel (1982) "The subject and power". *Critical Inquiry*. Vol. 8, No. 4, pp. 777-795

Hall, C. Michael & Raymond, Eliza Marguerite (2008) "The Development of Cross-Cultural (Mis)Understanding Through Volunteer Tourism". *Journal OF SUSTAINABLE TOURISM*. Taylor & Francis: Vol. 16, No. 5, pp 530-543

Hall, Stuart (1997) "The spectacle of the 'other'". I Hall, Stuart (red.): *Representation Cultural representations and signifying practices*. London: The Open University & SAGE Publications Ltd

Hillbom, Ellen & Green, Erik (2010) *Afrika: En kontinents ekonomiska och sociala historia*. Kristianstad: SNS Förlag

International Association of Schools of Social Work/International Federation of Social Workers (2001) "Definition of Social Work Jointly Agreed 27 June 2001 Copenhagen" (elektronisk)
<www.iassw-aiets.org> (2013-05-06)

Jervinen, Margareta (2002) "Hjälpens universum: ett maktperspektiv på mötet mellan klient och system". I Meeuwisse, Anna & Swärd, Hans (red.): *Perspektiv på sociala problem*. Stockholm: Natur och Kultur

Jonsson, Stefan (2005) *Världen i vitögat: tre essäer om västerländsk kultur*. Stockholm: Norstedt

Kvale, Steinar (2009) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur AB

Kyrkans Tidning (2011) "Att krama barn en månad gör ingen skillnad: kritik mot volontärresor" (elektronisk)
<<http://www.kyrkanstidning.se:8080/nyhet/att-krama-barn-en-manad-gor-ingen-skillnad-kritik-mot-volontarresor>> (2013-09-01)

Mattsson, Tina (2010) *Intersektionalitet*. Kristianstad: Gleerups utbildning AB

Meeuwisse, Anna & Swärd, Hans (2006a) "Vad är socialt arbete?". I Meeuwisse, Anna, Sunesson, Sune & Swärd, Hans (red.): *Socialt arbete: en grundbok*. Stockholm: Natur och kultur

Meeuwisse, Anna & Swärd, Hans (2006b) "Inledning". I Meeuwisse, Anna, Sunesson, Sune & Swärd, Hans (red.): *Socialt arbete: en grundbok*. Stockholm: Natur och kultur

Mohanty, Chandra Talpade (2003) *Feminism utan gränser: Avkoloniserad teori, praktiserad solidaritet*. Hägersten: TankeKraft Förlag

Nationalencyklopedin (2013a) "Volontär" (elektronisk)
<<http://www.ne.se/volontar>> (2013-05-02)

- Nationalencyklopedin (2013b) "Västerlandet" (elektronisk)
<<http://www.ne.se.ezproxy.ub.gu.se/lang/v%C3%A4sterlandet>> (2013-06-08)
- Nationalencyklopedin (2013c) "Tanzania" (elektronisk)
<<http://www.ne.se/tanzania>> (2013-06-07)
- Nationalencyklopedin (2013d) "Tanzania: Historia" (elektronisk)
<<http://www.ne.se/tanzania/historia>> (2013-06-07)
- Nilsson, Roddy (2008) *Foucault: en introduktion*. Malmö: Égalité
- Odén, Bertil (2006) *Biståndets idéhistoria: Från Marshallhjälp till milleniemål*. Lund: Studentlitteratur
- Parker, John & Rathbone, Richard (2007) *African history: A very short introduction*. New York: Oxford University Press Inc.
- Patel, Runa & Davidson, Bo (2011) *Forskningsmetodikens grunder: att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur
- Perold, Helene, Graham, Lauren A., Mavungu, Eddy Mazembo, Cronin, Karena, Muchemwa, Learnmore & Lough, Benjamin J. (2012) "The colonial legacy of international voluntary service". *Community Development Journal*. Vol. 48, No. 2, pp. 179-196
- Pink, Sarah (1998) "The White Helpers: Anthropologists, development workers and local imaginations". *Anthropology Today*. Vol. 14, No. 6, pp. 9-14
- Sida, Styrelsen för Internationellt Utvecklingsarbete (2013) "Volontärarbete" (elektronisk)
<<http://www.sida.se/Svenska/Bistand--utveckling/Engagera-dig/Volontararbete/>> (2013-06-08)
- Sida, Styrelsen för Internationellt Utvecklingsarbete (2011) "Slumsightseeing och volontärturism en fråga om exotism" (elektronisk)
<<http://www.sida.se/OmVarlden/Varlden/Briefing/Slumsightseeing-och-volontarturism--en-fraga-om-exotism/>> (2013-07-01)
- Sin, Harngh Luh (2009) "Volunteer tourism- 'Involve me and I will learn'?" *Annals of Tourism Research*. Vol. 36, No. 3, pp. 480-501
- Sin, Harngh Luh (2010) "Who are we responsible to? Locals' tales of volunteer tourism". *Geoforum*. Vol. 41, No. 6, pp. 983-992
- Stamm, Anne (1998) *Afrikas förkoloniala historia*. Furulund: Alhambra Förlag AB
- Söderman, N. & Snead, S. (2008) "Opening the gap: The motivation of gap year travellers to volunteer in Latin America" i: Lyons, K. D. & Wearing, S. (red.) *Journeys of discovery in volunteer tourism: International case study perspectives*. Wallingford: CABI
- Thomassen, Magdalene (2007) *Vetenskap, kunskap och praxis: introduktion till vetenskapsfilosofi*. Malmö: Gleerups utbildning

Thurén, Torsten (2007) *Vetenskapsteori för nybörjare*. Malmö: Liber AB

Tomazos, Kostas & Butler, Richard (2010) "The volunteer tourist as 'hero'". *Current Issues in Tourism*. Vol. 13, No. 4, pp. 363–380

Vetenskapsrådet (2013) "Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning" (elektronisk)
<<http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>> (2013-09-06)

Vilby, Knud (2007) *Independent? Tanzania's challenges since Uhuru. A second-generation nation in a globalized world*. Uppsala: Nordiska Afrikainstitutet

Volontärresor AB (2013) (elektronisk)
<www.volontarresor.se> (2013-09-01)

Wearing, Stephen (2001) *Volunteer Tourism: Experiences that Make a Difference* (elektronisk)
<<http://gu.ebib.com.ezproxy.ub.gu.se/patron/FullRecord.aspx?p=293875>> (2013-06-13)

Wikipedia, den fria encyklopedin (2013) "Bagamoyo" (elektronisk)
<<http://sv.wikipedia.org/wiki/Bagamoyo>> (2013-06-08)

Wikström, Hanna (2009). *Etnicitet*. Malmö: Liber AB

Bilaga 1: Intervjuguide

Svenska

Kan du berätta om ditt nuvarande volontärarbete?

Hur länge har du arbetat som volontär?

Ungefär hur mycket tid lägger du ner på volontärarbetet/vecka?

1. Vad betyder volontärarbete för dig?
Vad tänker/känner du?
2. Tror du att du hjälper lokalsamhället (hjälpomtagarna/individer)?
På vilket sätt? Varför?
Hur tänker eller känner du kring det?
3. Hur tänker du om din egen roll som västerländsk volontär?
4. Finns det någon maktaspekt i volontärarbetet?
Hur tänker du kring detta?
Finns det skillnader i hur du behandlas jämfört med andra?
Vad tänker/tycker du om internationellt volontärarbete?
5. Hur ser relationen ut mellan dig och dem som du hjälper/arbetar med?
6. Upplever du att det finns några förväntningar på dig som volontär?
7. Finns det för- och nackdelar med volontärarbete? Positiva/negativa aspekter?
8. Vad var det som gjorde att du bestämde dig för att arbeta som volontär?
Kommer du att fortsätta att arbeta som volontär?
9. Varför tror du att man väljer att arbeta som volontär?
Varför har det blivit så populärt?
Vad är positivt/negativt med det?

English

Tell us a bit about your volunteering!

How long have you done voluntary work?

Approximately how much time do you spend on voluntary work?

1. What does it mean to you, to work as a volunteer?
How do you think/feel about it?
2. Do you think that you can contribute to the local community (organization/children/the people you work with)?
In what way? Why?
How do you think/feel about this?

3. How do you reflect on your own position/role as a Western volunteer?
4. Do you feel that there are any aspects of power/dominance or inequality when volunteering?
  - How do you think/feel about this?
  - Is there any difference in the way that you are treated compared to others?
  - How do you think/feel about international volunteering?
5. Can you describe the relationship between yourself and the local community (organization/children/the people you work with)?
6. Have you experienced any expectations towards you?
7. Are there both positive and negative aspects of international volunteering? Pros and cons?
8. Why did you choose to do international volunteering?
  - Will you continue?
9. Why do you think people choose to do voluntary work?
  - Why has it become so popular?
  - Are there both positive and negative aspects?

Bilaga 2: Informations- och samtyckesblankett

GÖTEBORGS UNIVERSITET

INSTITUTION FOR SOCIAL WORK

The purpose of this interview is the gathering of information for a bachelor's thesis in social work, conducted and written by Maja Svensson and Nina Altesjö, students at the University of Göteborg, Sweden. The bachelor's thesis aims to study the perceptions and experiences of international volunteers in Tanzania. The interview will take approximately one hour to conduct and will be digitally recorded. You may cancel the interview at any time and the material will be kept safe and confidential. When any material from this interview is used and presented, all names and personal details will be anonymised.

To participate in this study is voluntary, but your participation is valuable. Thank you!

I have read the information about the study and I am aware of the circumstances in which it is conducted. I give my consent to participating in this study.

Date and place

Signature of interviewee

Bilaga 3: PM

Hi!

We are two Swedish students of social work from the University of Gothenburg, Sweden. We are travelling to Tanzania in February/March to conduct field research for our Bachelor's thesis in Social Work on the topic *international volunteer work*. Our study aims to explore the experiences and reflections of Western volunteers in Tanzania. We are planning to conduct interviews with volunteers in Tanzania during the end of February and beginning of March in the area of Dar es salaam and Zanzibar. The interviews will take approximately one hour each and will be digitally recorded for our further analysis.

Are you interested in participating in our study? Please contact us at xxx or xxx.

Best regards,

Maja Svensson and Nina Altesjö

Bilaga 4: Exempel på meningskoncentrering

Nedan följer två exempel på hur citat ur transkriberingen blir till kortare och koncisare meningskoncentrat.

N och M = forskare

I2 och I3 = informant 2 och 3

Exempel 1

Ursprungligt citat från transkriberingen:

M: Du som volontär, vad är det som driver dig, vad var det som gjorde att du åkte hit och vad är det som gör att du fortsätter?

I2: Om jag ska utgå ifrån mig själv och vilka känslor jag har, så är det nog som många volontärer att jag har svårt för orättvisor och att det ser ut på ett visst sätt i världen. Man vill förbättra på något sätt och skapa en förändring och det tror jag att man genuint känner. Allt det här som jag pratar om omedvetna behov, det tror jag också på, men det är självklart inte de tankar man har när man utför ett volontärbete. Jag tror att man tycker att det är sjukt jobbigt att det ser ut som det gör i världen och jag personligen slås jättemycket med dåligt samvete hemma i Sverige, till exempel så mår jag skitdåligt hemma på jul och det är jättesnuskigt och det är säkert för att jag har varit ute på många olika ställen, sen jag var 18 så har jag varit väldigt lite hemma. Jag tror att de flesta människor som åker någonstans vet hur det ser ut och har drivkraften att vilja förändra och att jag göra något bra, men jag tänker för att åstadkomma det som alla vill göra, som jag hoppas att alla vill göra, så måste man börja att reflektera över vad är det som man ska göra, så att man verkligen ser till att man gör det man vill göra när man åker ner och då tror jag att man måste vara lite vaken för det här... ja, omedvetna behov och bekräftelse och... för annars så tror jag att det är lätt att resultatet i stället blir att stilla sitt dåliga samvete i stället för att skapa den här förändringen som man kom ner för att bidra till.

Meningskoncentratet:

I2: Jag har svårt för orättvisor och hur det ser ut i världen. Man vill förbättra och skapa förändring. Slås med dåligt samvete hemma, mår dåligt på julen. Jag tror att man måste vara vaken för sina omedvetna behov för annars kanske man stillar sitt dåliga samvete i stället för att förändra.

Detta resonemang återkom i många av våra intervjuer och blev till ett av våra fem teman: ”3. Vad driver volontären?”

Exempel 2

Ursprungligt citat från transkriberingen:

N: Uppfattar du att det finns några förväntningar, du har jobbat med barn, har de förväntningar på dig?

I3: Ja men absolut, jag tänker att... vi är ju vita, det låter ju hemskt, men jag tror absolut att de har förväntningar på att liksom att man besitter någon form av mer kunskap, man har en

utbildning, och det är väl inget att sticka under stolen med, men vi har ju en helt annat sorts kunskap, medan de kanske besitter någon annan kunskap, alltså en helt annan... Men ja, det är klart att man har förväntningar. Dels ekonomiska förväntningar, man har en massa pengar, man kommer som volontär, man ska ha gjort någon fundraising... Men sen tror jag generellt volontärarbete, absolut att man har förväntningar på sig, jag tror att man själv har förväntningar, alla har förväntningar, även hemifrån, ”men shit du... det är så bra det du har gjort”, fast vad är det egentligen man har gjort, jag vet inte jag har åstadkommit så himla mycket. Jag vet inte.

Meningskoncentratet:

I3: De tror att jag har mer kunskap, och jag har ju en annorlunda kunskap. De förväntar sig att jag ska ha samlat in pengar och komma och ge saker. Jobbigt med förväntningar eftersom jag inte vet om jag har åstadkommit så mycket.

Detta resonemang återkom i många av intervjuer och blev till ett av våra fem teman: ”2. Förväntningar på volontären”.